MEZOPOTAMYA KİTAPLIĞI

GILGAMIŞ
Ölümsüzlük Peşinde

Bruno P. SCHLIEPHÄCKE

Çeviren
CELAL KABADAYI

GILGAMIŞ

ÖLÜMSÜZLÜK PEŞİNDE

Yazan:
BRUNO P. SCHLIEPHÄCKE

Çivi yazısı metinlerden yararlanarak
Dünya kültürünün ilk çağlarından bir öykü,
8 şekil ve 1 harita ile

Almancadan çev:
CELAL KABADAYI

yaba

GILGAMIŞ

Ölümsüzlük Peşinde

BRUNO P. SCHLIEPHÄCKE

yaba

YABA YAYINLARI: 160
Mezopotamya Kitaplığı Dizisi: 20

Özgün adı:
Bruno P. Schliephacke
Gilgamesch
Sucht Die
Unsterblichkeit / München

ISBN 978-975-386-145-8

• 1. Basım: Ekim 2009
• Kapak düzeni: D. Piranlı
• Teknik uygulama: Nazım Taban
• Montaj: Engin
• Basım, cilt: Engin Matbaacılık 612 05 53

YABA YAYINLARI
Dağıtım ve satış yeri:
Yaba Sahaf, Galipdede Cad. 55 / 1
34420 Tünel - Beyoğlu / İSTANBUL

Tel/Faks:0 212- 293 36 06
e-posta: yabasahaf@yahoo.com.tr
İnternetle sipariş: • www.ideefixe.com
• www.kitapyurdu.com • www.weblebi.com

GILGAMIŞ

ÖLÜMSÜZLÜK PEŞİNDE

Yazan:
BRUNO P. SCHLIEPHÄCKE

Çivi yazısı metinlerden yararlanarak
Dünya kültürünün ilk çağlarından bir öykü,
8 şekil ve 1 harita ile

Almancadan çev:
CELAL KABADAYI

yaba

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Okuyacağınız anlatının kökleri insanlığın en eski geleneklerinde yatmaktadır. İran Körfezi'nin büyük ırmaklarının buluştuğu bölgede, M.Ö. yaklaşık 4000-6000 yıllarında Avrupa'da hâlâ Orta Taş Devri'nin ilkel koşulları yaşanırken bir kültür çiçeği büyüyordu. Bu çiçek sonraki binyıllarda Babillilerin ve Asurluların barbarca fethettiği ve bütün üstün nitelikli teknik, bilim ve düşünsel kültürlerini aldıkları Sümerlerdi. Bunların içinde elbette eski çağların bilgilerini tabletlerin üzerinde aktaran çivi yazıları da vardı.

Benim anlatacaklarım elde edilen kırıntılar yardımıyla insanlığın ilk kültür çiçeğine bir göz atmayı denemektedir. İlk çağlarda yalnızca şekillerle işleyebilseler de, büyük yaşamsal meselelerin bütün zamanlarda ne kadar birbirine benzediğini bu öykü bize göstermektedir.

Eski metinlerin asıllarının anlaşılması oldukça güç olduğundan onları yoğunlaştırarak bir araya getirdim, bu nedenle seçilen cümleleri ben de pek değiştirmedim. Böylece en eski metinler neredeyse harfi harfine öykü içinde parantezlerle (...) gösterilmiştir.

Konuyla daha yakından ilgilenen okuyucular için bazı dipnotlar eklenmiştir. Bunların anlaşılması öncelikle eski Sümer kültürünün farkına varmamızı sağlar. Birçok bakımdan büyük oranda oldukça orijinal anlamlar içermektediler.

15.03.1947 B.S.

EA'NIN HÜNERLERİ

8000 yıl önce iki büyük ırmak, Dicle ve Fırat arasında zengin tahıl toprakları olan Sümer ülkesi bulunuyordu. Öbür ülkeleri hâlâ kollarında tutan derin uykudan çok erken uyanmıştı.

Sıcak güneş Eridu'nun (1) suları üzerinden yükseliyordu. Geniş gövdeli filikaların yüzlercesi limanın geniş yollarında salınıyordu. Sakalsız adamların işleri ağırdı, görkemli sedir ağaçlarını ve ağır Fenike taşlarını büyük zorluklarla kıyıya taşıdılar. Güçlü kalaslarla filikaların örselenmiş parçalarını onardılar, parçaların üzerlerini tekrar taze tabaklanmış sığır derileriyle gererek örttüler ve üzerlerine karasakız sürdüler.

Eşek arabaları yeni yüklerle gemi sahiplerinin çiftliklerine gacırdaya gacırdaya, zorlukla gidiyordu. Sokaklar kötüydü; çünkü gemiler fazlasıyla sık ağır yükler getiriyordu. Tahminen yüz kara-kafalı esir yeni pişirilmiş tuğlaları tekerleklerle oyulmuş çukurlara yerleştiriyordu.

Eridu'nun sarı duvarları yükseklere çıkıyordu. Küçük şimşekler kargıların cilalı uçlarını aydınlatırken nöbetçiler aşağı yukarı adımlarla nöbetlerini aralıksız tutuyorlardı. Adamlar gözlerini dikkatle arabaların üzerine çevirmişlerdi. Hayvanlar buğday deri ve değerli süslemeleri olan kumaş balyalarıyla dolu fıçıların ağırlığı altında inliyorlardı. Eridu ırmağının sandalları en uzak kıyılara, develerin ve eşeklerin götürebildiğinden daha iyi yük taşıyordu.

Sümer Tanrısı yüce gök kubbesinden dostça bakıyordu. Bu halkın çalışkanlığı onu etkiliyordu, aynı Uruk, Borsipa, Suripak ve yüzlerce meyve yetiştiren tarlalarını, beceriklice düzenlenmiş derelerle sulayan bütün öbür halklar gibi; tanrısal yıldızların isteklerini sorup öğrenmek için yedi katlı kule yapan Ka-dingira halkının büyük cesareti onu duygulandırıyordu.

Sonraki neslin Bel-Marduk (2) olarak adlandırdığı Sümer Tanrısı Anu-utuki, oğlu Ak'a şöyle demiştir: "Bu halka dünyanın düzenini gösterdim, aklım onlara gemiler yaptırdı, bir sözümle çarkları eklettim ve suyu kaldırttım. İştar sürülerine verimlilik, tahıl tarlalarına büyüme ve hurmalarına tatlı kokular verdi. Bu insanlar ekin gibi büyüdüler, ekin gibi de yeniden toprağa gömüldüler, Ereskigal'in (3) karanlık alemine daldılar. Saman alevi gibi sönüp gittiler, yine de ruhlarının her zaman yaşamasını ve Güneşin Oğullarına gönderdiğim yasalardan söz etmelerini dilerim. Sen, Ak, onlara heceleri, sözcükleri, onları hayvanlardan ayıran dili verdin, şimdi onlara sözlerini ölümsüz kılma gücünü de ver".

Ak, dünyanın derinliklerine, dedesi balık kafalı Ea'nın (4) yanına indi ve ondan öğüt istedi. O Mummu'nun (5) dolabından çok eski işaretler çıkardı, Ak onları ağzında sakla-

dı ve derinliklerden çıktı. Bir ağacın altında uyuyan rahip Sumu'yu buldu ve Ea'nın işaretlerini uyurken kulağına bastırdı. Hâlâ rüya gören Sumu konuştuğu bütün sözleri önünden geçen resimler gibi, küçücük çivi yazıları gibi gördü (6). Uyandığında duvarın yanına kurumak için bırakılan tuğlalardan birini aldı. Ağzından çıkanları olduğu gibi yumuşak taşlara hece hece kazıdı. Şimdi güneşin kuruttuğu balçığın üzerinde sözler harika duruyordu.

DÜNYANIN YARATILIŞI

Sumu tuğla üstüne tuğla alıyor ve dünyanın başlangıcı üzerine ne öğrendiyse yumuşak kilin üzerine kazıyordu (7):

("Yer ve Gök'ün henüz adları yokken,
yalnız Ab-su vardı, ilk olan
Tiamat'la, düzensiz dünyadan,
onun derinliklerinden oğlu Mummu
zamansız doğumla ortaya çıktı.
Kaza ve Kader onlara yabancıydı
Ab-su, Tiamat ve Mummu
sularını birleştirdiler
ve tanrıları yarattılar
Kisar ve Ansar'ı,
Anu, Enlil, Ea ve İştar'ı
ve bütün ötekileri

tanrıların gürültüsü büyüktü
maddeleri düzene koydular
Dünya'yı var ettiler.
Öncesiz olanın rahatı bozuldu
öyle ki Ab-su karar verdi
Tiamat ve Mummu'yla birlikte
tanrıları yok etmeye

Hubur Anne (Tiamat) boa yılanları doğurdu
keskin dişli, acımasız
kemirici semenderleri korkunçlukla donattı
kasırgalar, kuduz köpekler, akrep insanlar yarattı
onları gören korkudan ölürdü.
açılmış ağzı Ateş tanrısını bile sustururdu

her şeyi bilen Ea tanrılara ihanet etti
o zaman oğlu Marduk sevindi:
"ben Tiamat'ı alt ettiğimde
Dünya'nın düzenini kurmama izin ver"

Marduk Tiamat'ı kuşatmak, aklını karıştırmak için
dört rüzgârın taşıdığı bir ag ordü **(8)**
kasırgaya, tanrısal silahlara sarıldı,
ve bağırdı: "buraya gel Tiamat, savaşacağız"

Tiamat Marduk'u yutmak için
ağzını açtığında

Marduk kasırgayı içeri bıraktı
gövdesini parçaladı ve içindekileri
bir midye gibi ikiye böldü

yarısını oraya koydu
boyunca bir duvar çektirdi
nöbetçiler yerlerini aldılar önünde
onlara suların dışarı bırakılmamasını
emretti

Ab-su'nun boyunu ölçtü
ve onun ölçülerine göre
Evren'in evi Eşarra'yı kurdu
oraya Anu, Enlil ve Ea'yı oturttu
ama kaderin yazılarını kendi göğsüne astı

takım yıldızları tanrıların resmine göre yerleştirdi
yılın ayları için yıldızları koydu oraya
onları sağlam bir bağla sabitledi
kaymasınlar ve hiçbiri kaybolmasın diye

Nannar'ın parlamasına izin verdi
geceyi ona emanet etti:
ayın başında ülkenin üzerinde doğacaksın,
tam altı gün boynuzlarla parıldayacaksın
yedinci gün yarım bir Tiara göstereceğim
ondördüncü gün her iki yarıma benzeyeceksin

Marduk aklı yaratmak için yüreğini çalıştırdı,
ve Ea'ya şöyle dedi:
"kanımı toplayacağım,
iskelet oluşturacağım ve insanı yaratacağım
Dünya'nın sahibi olacak o

tanrıların hiçbiri, düzeni sağlayan, adalet dağıtan
Marduk'a eşit olamaz
O'nun ağzından çıkan sözü hiçbir tanrı değiştiremez
O'nun yasalarına hepsi boyun eğerler")

Sumu durdu, yürekten bildiği ne varsa şimdi taşın üzerinde duruyordu. Ağzının artık konuşmaya gereksinimi yoktu, öğrencilerin kulaklarının da dinlemeye gereksinimi yoktu artık, Dünyanın ta başlangıcından bu yana ne öğrendiyse gözleriyle kavrayabilirlerdi bundan sonra. Yedi tablet üzerine her şeyi kazıdı, onları bilgilerinin korunacağı, eserlerin koruyucusu Nindarus Tapınağı'na gönderdi.

Hâlâ coşkusundan titreyen Sumu aceleyle duvarın arkasındaki evine koştu, en değerli akik ve bakır yüzüğünü sandıktan aldı. Nannar gecenin ışığını uyuyan körfezin üzerine dökerken, değerli taşı suyun derinliklerine, kendisine ölümsüz işaretleri gönderen Ea'ya teşekkür için bıraktı.

ADAPA'NIN İLK SUÇU

Sumu yürüyerek Susa'ya, Ur'a ve Zirgalla'ya, Ka-din-gara ve Sipparu'ya gitti, bu kentlere ölümsüz sözlerin sanatını götürdü ve kili çiviyle kazımayı öğretti.

Uruk'ta Gılgamış hem rahip, hem kraldı. Surların üzerinde duruyordu, bilinen benzerlerinin hepsinden daha yüksek yaptırmıştı onları. Sur kapısında Sumu devesinden indi ve düşüncelere dalmış olan kralı selamladı : "Ben Eabsu Tapınağı rahibi Sumu'yum ve sözle yazıyı öğretiyorum."- "Derinliklerin tanrısı Ea'dan mı geliyorsun, öyleyse söyle bana: Niçin Ea sözü ölümsüz kıldı ve insanlarını Ereskigal'a, ölülerin karanlık ülkesine indirdi?"

Gittiler ve incir ağaçlarının gölgesinde uzanıp dinlendiler ve Sumu Adapa'nın çok eski öyküsünü anlattı:

("Adapa akıllıydı ama ölümsüz bir yaşam istemiyordu. İnsanlığın ilk örneği olarak onu Ea yaratmıştı. Gemi kullandı, balık avladı ve Eridu'nun sarayında nöbet tuttu. Hatta

bir kez güney rüzgarı kayığını devirdi. Adapa öfkeyle güney rüzgarının kanadını kırdı ve yedi gün güney rüzgarı esmedi. Anu üzüntülü bir biçimde Adapa'yı özledi. Öyle ki Ea arkadaşını uyardı: Anu'yu mu düşünüyorsun, öyleyse sana ölüm yemeği ve ölüm suyu sunacaklar. Sakın yeme ve içme ve benim sözlerime dikkat et. "Adapa göğe yükseldi. Anu seslendi: "Peki neden güney rüzgarının kanadını kırdın?" Adapa yanıt verdi: "Güney rüzgarı denizin ortasında batırdı beni. Aşağıya balıkların yurduna daldım. İşte o zaman lanet ettim güney rüzgarına." O an Anu içinden düşündü: "Niçin Ea bu yaratığı bu kadar güçlü yaratmış? Onu daha mükemmel nasıl yapabiliriz? Ona yaşam yemeği verin!" Ama Adapa yemedi. Ona yaşam suyu verdiler, ama onu da içmedi. Böylece Adapa ölümsüzlüğü **(9)** kaybetti ve Anu onu yeryüzüne geri gönderdi.

Sumu sustu ve Gılgamış Adapa'nın büyük suçunu anladı, düşünceli düşünceli annesinin evine gitti. Gizemli bir biçimde bakındı çevresine, gizli olanı öğrenmişti, Gılgamış üzgündü. Neden bedeni yeryüzüne aitken, ruhu ve canı gökyüzünden yapılmıştı? (üçte ikisi tanrı, üçte biri ise insandı.) Sonsuzluktan haberi vardı ve ölümlü dünyaya geçmeliydi **(10)**. Gılgamış çok yalnızdı.

ENKİDU VE MAŞİANA

(Anu düşündü: İnsanın yalnız gitmesi iyi değil. Ona bir yoldaş yaratalım. Aruru biraz balçık aldı ve onu tükürükle yoğurdu. Böylece uzaktaki tarlalarda Enkidu yaratıldı.) **(11)**

Vahşi adamın yaşadığı bozkır alabildiğine genişti. Antilopla koşuyordu, maralla otluyordu, karacayla zıplıyordu ve kamışların arasında tilkiyle sürünüyordu. Avcıların ağlarını parçalıyor, hayvanları yaşasın diye tuzaklarını bozuyordu.

Çaresiz kalan avcılar Uruk'un hakimi Gılgamış'a başvurdular. Gılgamış konuştu: "Vahşi adama İştar'ın neşeli tapınağından bir cariye gönderin."

Böylece Maşiana **(12a)** dışarı adım attı, cildi çok güzel parlıyordu, dudakları gülümsüyordu. Ama gözleri vahşi adama yukardan bakıyordu, içini bir şaşkınlık kaplamıştı. Kadın soyunmadan önce adam zambak gibi ürperdi ve ormanın hayvanları ondan uzaklaştılar.

Maşiana sağa sola koşturdu, çalı çırpı topladı ve pınarın yanında bir kulübe yaptı. Güzel omuzlarına dökülen saçlarına sarı ve kırmızı çiçekler taktı ve bedeninin bütün güzelliğiyle oynadı. Vahşi adam hayran hayran yaklaştı, gözlerinde daha önce hiç olmayan bir gülümseme vardı. Maşiana'nın eli onunkini zarifçe tuttu ve onu kulübenin içine doğru götürdü.

Orada altı gün ve yedi gece kaldılar. Uruk'tan ve Gılgamış'tan söz etti güzel kadın vahşi adama: "peki öyleyse beni bu yiğide götür görelim bakalım kim daha güçlüymüş." Kulübeden dışarı çıktıklarında vahşi adamı bir korkudur aldı (artık hayvanları anlamıyordu), kuşların ötüşü ona yabancıydı artık. Ormanın karanlığı onu ürküttü, bu yüzden Maşiana'ya geri döndü. Ama kadın ona şöyle konuştu: "Değiştin sen, başka biri oldun, adsızlığı terk ettin. Adın Enkidu olsun, çünkü yaşamı tanıdın."

Sonra adam kadınla birlikte ormanın vahşiliğini terk etti, bundan böyle yüreğinde huzursuzluk taşıyacaktı.

ENKİDU VE GILGAMIŞ HUMBABA'YI ÖLDÜRÜYORLAR

Gılgamış Uruk'ta bir düş gördü: Bir boğa onunla yarışıyordu. Bunun üzerine, oğlunun **(12b)** artık yalnız kalmayacağını bilen kahramanın annesi çok sevindi.

Sevinç çığlıkları kenti doldurdu. Rüzgar daha hafif esiyordu, çobanlar yılın yeni doğan hayvanlarını otlağa götürüyordu. Tapınaklardan flüt ve harp sesleri geliyordu **(13)** ve dansçı kızların şarkıları duyuluyordu. Enkidu, caddeleri, balçıktan yapılan sağlam evleri, ırmaktaki kayıkları ve güçlü kent surlarını hayranlıkla izledi. Gılgamış'a yaklaştı: "Bu surları yapan ve kendini güçlü sanan yiğit sen misin? Peki öyleyse göster bize gücünü!"

"Benim dostum olabilecekken, ölümüm senin ne işine yarayacak? Benimle kal, gücümüzle büyük işler yapabiliriz." Böylece vahşi adamla Uruk'un akıllı kurucusu Gılgamış'ın dostlukları başlamış oldu; gözünü budaktan esirge-

meyen bir kuvvet ve ağırbaşlı bir akıllılık olağanüstü bir ikili yarattı (14).

Sabaha karşı Elam'da bir sedir ormanı uzanıyordu. İçinde dev Humbaba'nın İştar'ın tasvirini sakladığı (15) dağ sarptı. "Enkidu, dostum, bizden önce hiç kimsenin yapamadığı bir şey yapalım, Humbaba'yı öldürelim." O an Gılgamış'ın annesinin beti benzi soldu, Samas'a yağ ve mersin adadı: ("Niçin tanrım, oğluma Gılgamış'a böylesine güçlü bir yürek verdin, atılganlığı hiçbir yerde huzur bulamaz. Yiğidimi geri ver.")

Enkidu ve Gılgamış Humbaba'nın koruduğu tanrıların oturduğu yer olan sedir dağına geldiler. Sedirlerin gövdeleri heybetle gökyüzüne yükseliyordu, dalları ormanın karanlığını örtüyordu. Bozkırın oğlu içinden rüzgar geçen sazlık gibi sallandı: "ben adsız olarak dolaşırken, sevgi ve ölüm hakkında bir şey görmedim, mutluydum ve bunu bilmiyordum. Sevinci bulduğumdan beri, sonumdan korkuyorum. Uykumda kara bir kuş kanat çırpıyor ve bana sesleniyor: (Beni Irkallas'ın (16) karanlık evine indir, dönüşte yolu bulamayacaksın. Orada bütün kanatlılar gibi yaşayacaksın, ama yeryüzüyle besleneceksin ve balçık senin yemeğin olacak. Rahip ve yardımcısı orada, yiğit ve yazıcı, Bozkır'ın Sultanı Belit-seri ve yeryüzünün kraliçesi Ereskigal. Ama hepsi ışıktan mahrumlar). Geri dönelim Gılgamış ve yaşayalım."

Ama şikayet etme zamanı değildi. Dağdan Uruklu adamları gören Humbaba'nın kükreyişi büyük güçle çınladı. Gelenlerin çarkına okumak için korkunç boynuzlu koçu ve ateş püskürten aslanı serbest bıraktı. Gılgamış pençeli hayvanı boğazından yakaladı ve onu bir fare gibi boğdu, Enkidu koçun boynunu kırdı, Humbaba öfkeden deliye döndü.

Onların karşısına akrebi ve yaban domuzunu gönderdi. Gılgamış çok ayaklının üzerine atladı ve onu organlarına ayırdı, Enkidu domuzu paramparça etti.

Humbaba'nın böğürtüsü sedirleri titretti. Vahşi kuyruğunu güçlü böğrüne doladı, diri boğa bedeni ağır hareket ediyordu, öfkesi burnundan taşıyordu. Çok büyük sıçrayışlarla ormandan çıktı. Enkidu bembeyaz kesilmişti, ama Gılgamış tahta bumerangını (17) kaptığı gibi Humbaba'nın boynuzlu alnına şiddetle sapladı. Boğa adam inleyerek yere yığıldı. Ensesine Gılgamış bıçağını sapladı, kan oluk oluk akti. İştar'ın tasviri kurtarıldı ve Uruk'un sevinç çığlıkları çınladı durdu.

İŞTAR'IN KÖTÜLÜĞÜ

Gılgamış banyo yaptı, saçını sakalını yıkadı ve harika işlemeli giysisini giydi, altın iğnelerini ve kemerini taktı. Tanrısal İştar (18) onu böyle gördü ve bu güçlü adama abayı yaktı. ("Pekala Gılgamış sen benim erkeğim ol ben senin kadının, ister misin? Evimiz güzel sedir kokularıyla dolsun, hayvanların altın arabaları çeksin, krallar ayaklarını öpsün, başakların her zaman bol ürün versin ve hayvanların bereketle çoğalsın."

Gılgamış yüzünü İştar'dan çevirdi birden: "Kocalarından hangisini her zaman sevdin? Aslanından bıktığın için ona tuzak kurdurdun, bozkırda başıboş dolandığı için atını kırbaçlattın, gençlik aşkın Tammuz'u Irkalla'ya gönderdin ve onu yıllarca (19) ağlattın. Senin peşinden gelenler hep değiştiler. Daha sonra onları kendinden uzaklaştırdığında, göstermiş olduğun yakınlık onlar için acı ve dert oldu. Peki İştar, sevgi isteyen, bereket söz veren sen, senin yüzün-

den dünyaya gelen bir uğursuzluğu ilk kez söyleme cesaretinde bulunacağım." (20)

Bunun üzerine güzel tanrıça İştar ağladı, Anu'ya koştu, babasına dik kafalının ona yaptığı hakareti anlattı. Anu bir gökyüzü boğası yarattı, onu aşağıya Uruk'a gönderdi, zehriyle bir sürü adamı öldürdü. Enkidu onun yolunu kesti, bacaklarından yakaladı, onu sert biçimde yere yıktı. Gılgamış hançeri boğazına sapladı.

Hiddetle dolan İştar Uruk surlarına çıktı: "Lanet olsun sana, acıdan kaçmak için sevgiden korkan Gılgamış!" Enkidu boğanın kaburgalarından birini onun güzel yüzüne fırlattı: ("Seni hemen yakalayabilir, boğaya yaptığımı sana da yapabilirim!") İştar'ın tapınağının kızları bunu tam bir dehşet içinde duydular, elbiselerini yırtıp attılar, bahçeleri yüksek ağlama sesleri doldurdu.

Gılgamış boğanın boynuzlarını kırdı ve onu Marduk'un masasına koydu; onları ışığın tanrısı Lugalbanda'ya adadı.

Uruk'ta flütler ve harpler çalındı, Gılgamış utkusuyla gurur duyuyordu. Yalnızca Enkidu sevinçli kutlamalardan yorgun düşmüştü, yüzü solgundu, organları pörsümüştü, gökyüzü boğazının soluğu göğsünü yakmıştı. Aniden bulunduğu yerde yaşamını kaybetti.

Ölünün önünde umutsuzca duran Gılgamış:

("Enkidu benim genç dostum, bozkırın panteri, Humbaba'yı öldürdük, gökyüzünün boğasını avladık, seni saran bu uykunun sırası mı şimdi? Yüzün karanlık, kulakların hiçbir şey duymuyor, artık yüreğin de bir şey duyumsamıyor. Enkidu nereye gittin?")

GILGAMIŞ SİDURİ SABİTU'DA

Gılgamış arkadaşı Enkidu için acı acı ağladı ve ıssız topraklarda koşup durdu:

"Bacaklarım kurudu zayıflıktan,
yüzüm ışıltısını yitirdi,
yüreğim ızdırapla doldu.
Ölüm korkusu sardı beni,
Bu yüzden başıboş dolanıyorum ıssızda.")

Gılgamış Ea'nın rahibi Sumu'ya gitti: "Karanlık gölgeler ülkesine giden bir insan tanıyor musun, eğer öyleyse bana onun adını söyle!" ("Birisi yaşamı buldu, Utnapiştim, senin yüksek bilgili atan, o batı denizinin sonunda ölümsüz bir yaşam sürdü.") - "Öyleyse hemen ona gitmeliyim, o bana aynı şansın nasıl vuracağını söyleyecektir."

Maşu dağında Gılgamış uçurum derinliğinde oyuklara ve akşam güneşinin kapısına rastladı, onun önünde Gılgamış'ın iki katı iriliğinde iki akrep adam nöbet bekliyordu. Sekiz kolla tutabilirlerdi bir şeyi, kafaları gaga şeklindeydi, sivri kuyrukları birkaç organdan oluşuyor gibiydi. (Bakışları ölüm demekti) (21) . Acılı olanlara merhametleri vardı ama: "Utnapiştim'i bulmak istiyorsan 12 çift-saat bu geçitten gitmelisin (22), yaşayanlar için bu yol korkutucudur." Gılgamış karanlıktan korkmazdı, ona dokunan ıslak kurbağalardan korkmazdı, ayaklarına dolanan yılanlardan korkmazdı, acı vererek omuzlarına düşen sıcak damlalardan korkmazdı. Bu korkunç yolun sonunda Güneş ışıldadı. Mavi durgun bir deniz önünde uzanıyordu, kıyıda sevimli bir bahçe (23) yükseliyordu. Ağaçlarda mücevherler gökkuşağının renkleri gibi çiçeklenmişti, yapraklar kristaller gibi ışıldıyordu. İri taneli üzüm asmaları lüle lüle duruyordu ağaçlarda. Ortadaki tepede yaşam ağacı filizlenmişti, çeşmesinde çok yaşlı tanrıça, Siduri Sabitu oturuyordu ve ona ne istediğini sordu.

"Enkidu'nun yazgısı bana çok ağır geliyor, (sevgili arkadaşım toprak oldu, ben de onun gibi çekilmeli miyim yaşamdan? Yoksa Utnapiştim'e giden yolu bulabilir miyim? Şimdi Sabitu senin yüzüne bakıyorum, ama korktuğum ölümü görmek istemiyorum).

Ancak Sabitu yalnızca umutsuz yanıtı bilmektedir:

("Gılgamış, sen nereye koşuyorsun?

aradığın yaşamı bulamazsın!

tanrılar insanı yaratırken,

insan için ölümü uygun gördüler,

ama yaşamı kendi ellerine aldılar.
sen kendini hiç üzme,
gece gündüz mutlu ederim seni,
gül, eğlen,dans et,
elini tutan çocuğa sevgiyle bak **(24)**
sonsuz yaşamın ülkesinde
öteye geçecek bir yer asla olmadı.
öteye Şamaş'tan başka kim geçebilir?
ölümün suları derindir.
hiçbir ölümlü yaşlı kayıkçı Urnimin'i **(25)** bulamaz,
yine de şansını dene bakalım.")

UTNAPİŞTİM TUFAN'IN GİZEMİNİ ANLATIYOR

Sonsuz yaşamın kıyısında bir ileri bir geri dolanırken Gılgamış sonunda buldu Urnimin'i. Aslında onu götürmek istiyordu, ama kahramanımız ormanda büyük bir çabayla önce her biri 60 arşın uzunluğunda kazığı kesmeliydi, çünkü ölüm sularının üzerinden gidiş tehlikeliydi.

Azgın dalgalar kayığa sertçe çarpıyordu, kazıklar bir bir kırılıyordu, son kazıkla birlikte kıyıya toslamadan önce hiç ara vermeyen yiğit umutsuzdu.

Gılgamış Utnapiştim'i gördü uzaktan ve onu kızdırmadan seslendi: "Sen de benim gibi bir insansın ama buna karşın sırt üstü yatıp sürekli dinleniyorsun. Söyler misin vaktiyle yaşamı nasıl ele geçirdin."

Utnapiştim Gılgamış'a şöyle dedi:

("Sana gizli bir öyküyü anlatacağım Gılgamış. Senin de bildiğin bir kent olan Suripak o zamanlar çok yaşlıydı, bü-

yük tanrılara bir tufan yapma fikri aşıladı, ama her şeyi bilen Ea onun sözlerini bir sazlık kulübesinden açıkladı:

"Suripaklı adam, bir gemi yap, servetini dağıt ve yaşamı ara!
Mala mülke önem verme ve yaşamı kurtar!
Bütün yaşayan varlıkları gemiye topla!"

Bunu anladım ve efendim Ea'ya şöyle dedim:
"Ama kente, halka ve yaşlılara ne diyeyim?"

Ea konuştu: "Onlara şunu demelisin:
Kuşkusuz, Enlil bana karşı bir antipati besliyor, Enlil'in toprağında kalmak istemiyorum artık, efendim Ea'nın yanında yaşamak için Okyanusa açılmak istiyorum.
O zaman sizin üzerinize bolluk yağdıracak."

Sahip olduğum her şeyi gemiye yükledim,
Bütün ailemi de gemiye bindirdim,
Çiftlik hayvanlarını, zanaatkarları, hepsini yukarı aldım.
O an göğün altından kara bulutlar yükseldi.
Hava tanrısı Adad gök gürültüsü yarattı içinde bulutların,
Kasırga hücum etti oraya, sular dağlara ulaştı.
Tanrılar tufandan korktular,
Köpekler gibi korkup saklandılar.
Güzel sesli İştar bağırdı:
"ben insanları balık yumurtası gibi
Denizi doldursunlar diye mi doğurdum?"

Fırtına altı gün altı gece sürdü,
Tufan ve kasırga toprağı silip süpürdü.
Yedinci gün deniz duruldu, kasırga dindi.
Havaya baktığımda sessizlik hakimdi,
Bütün insanlık toprak olmuştu.
Çöktüm, oturdum ve ağladım
Yedinci gün geldiğinde,
Bir güvercini bıraktım, uçurdum onu,
Güvercin ileri geri uçtu durdu.
Bir kırlangıcı saldım dışarı, geri döndü,
Bir kargayı dışarı bıraktım,
Karga uzaklara uçtu, suların çekildiğini gördü,
Yedi, eşeledi, gakladı- ve geri dönmedi.
Sonra dağın doruğunda bir kurban kestim,
Tanrılar kurbanın çevresine sinek gibi üşüştüler.
Bel-Enlil gemiyi gördüğünde, öfkelendi:
"Bundan hangi canlı sağ kurtulabilir?"

Ea ağzını açtı ve konuştu:
"Nasıl düşünmeden tufan yaratabildin?"
Günah işleyene, günahlarını ver
Suç işleyenin, suçlarını üzerine at
Sabırlı ol ki insanlık yok olmasın
Ama bunun yerine sen tufan yarattın,
Bir aslan gelsin ve insanları azaltsın
Bir kıtlık gelsin tarlaları kırıp geçirsin
Salgın tanrısı gelsin ve herkesi kırıp geçirsin.

Ben tanrıların karalarına karşı gelmedim,
Utnapiştim'e rüya gördürdüm,
tanrıların gizemini öğrensin diye.
Şimdi ona bir akıl verin!"
Sonra Ea karımla beni elimizden tuttu,
Bize diz çöktürdü ve alnımıza dokundu:
"Eskiden Utnapiştim sıradan bir insandı,
Şimdi Utnapiştim ve karısı bizim gibi tanrı olmuş
Kim ama Gılgamış şimdi seninle ilgilenecek
Aradığın yaşamı bulasın diye?") **(26)**

GILGAMIŞ ÖLÜMÜ YENMEK İSTİYOR

Kederden yüreği burkuldu Gılgamış'ın, aydınlık yüzü sarardı. Bu bilge kişinin eşini üzdü, Utnapiştim'i bu çaresize yardımcı olması için zorladı. Utnapiştim Gılgamış'la konuştu: "Altı gün yedi gece uykusuz kalabilirsen, ölümü yenebilirsin." Ağır yolculuktan bitkin düşen boğa avcısı uykuyu yenemedi. **(27)**

Bu yüzden karısı ona bir ekmek pişirdi, dönüş için iyi beslenebilsin diye. Gılgamış korkuyla uyandı: "Ah ah, vay halime, (şimdi benim yatak odamda ölüm oturuyor ve ben de onun bulunduğu yerdeyim)."

Atası kıyıdan ona seslendiğinde Gılgamış yeniden kayığa bindi: ("Okyanusun dibinde bir bitki büyüyor, ona sahip olan sonsuza dek genç kalır.") **(28)**. Sonra ölümün suları üzerinden geri döndüler, okyanusun büyük dalgaları içinde aşağı yukarı sallanarak. Gılgamış ayağına ağır taşlar bağladı, güçlükle dibe daldı, sevinçle gizemli bitkiyi aldı geldi,

onu ışığa tuttu: ("Urnimin, ne mutlu ki müjdeci bitkiyi aldım, onun anlamı: yaşlı adam yeniden genç olacak.) Bundan dostum Enkidu'ya yedireceğim, kendim de yiyeceğim, yeniden gençliğime dönmek için."

Kısa süre sonra kıyıya ulaştılar. Temiz su, sazlıklardan gölete sızıyordu, Gılgamış'ın canı yıkanmak istedi. Sinsi yılan çabukça oraya sürünerek yaklaştı, yürek şeklindeki yaprakları yedi, zorlukla elde edilen yaşam bitkisini yuttu. Gözyaşları sel olup aktı Gılgamış'ın gözlerinden, içi umutsuzlukla doldu. ("Kimin için kollarım bu denli zahmet çekti, kimin için harcadım gücümü ben?").

GILGAMIŞ ENKİDU'NUN RUHUNU SORGULUYOR

Bitkin, saçları kirli, yüreği üzgün, Gılgamış Uruk'a geri döndü. Kafası huzursuzdu. Bel-Enlil'in tapınağına gitti, Enkidu'yu görmek için öbür dünyaya giden yolu öğrenmek istiyordu. Yer tanrısının öğüdünü duydu:

("Ayağına ayakkabı giymemelisin,
Gürültü yapmamalısın yürürken,
Yoksa ölülerin ruhları senden ürker.
Karını öpmemelisin,
Asi olan çocuğunu dövmemelisin,
Yoksa yeryüzünün tasası seni alır.")

Yiğidimiz boş yere bu kurallara uymaya çalıştı, bunlar onun için çok ağırdı. Bu kez Bel-Enlil'den Enkidu'nun ru-

hunu derinlerden getirtmesini istedi, ona soracakları vardı. Enlil sustu. Ruhları tanıyan Gece ışığı tanrısı Sin'e gitmesi de boşunaydı. Yalnızca insanların dostu Ea ona merhametle kulak vermek için eğildi. Enkidu'nun ruhunu yukarı çıkarması için Nergal'e bir haberci gönderdi.

(Sözünün eri olan Nergal bunu duyunca, hemen yeryüzünde bir delik açtı, Enkidu'nun ruhunu aynı bir rüzgar gibi yukarı çıkardı. O zaman Gılgamış konuştu: "Söyle, arkadaşım bana gördüğün yeryüzün yasasını söyle!" - "Sana söyleyemem, sana söyleyemem. Eğer sana söylersem yeryüzün yasasını.... Otur ağla."- " O zaman oturup ağlayacağım.")- Enkidu bir solukta şu sözleri söyledi:

("Kim yaşlılıktan ölürse, huzur dolu yatakta yatar ve temiz sulardan içer.

Kim savaşta ölürse, annesi başını avuçlarına alır ve karısı onun üzerine eğilir.

Kimin cesedi araziye atılırsa, onun ruhu huzur bulmaz **(29a)**

Kimin ruhunun bakıcısı yoksa....."

Boşuna dinledi bunları Gılgamış, çünkü konuşma yarıda kesildi ve Enkidu'nun gölgesi havadaki sis gibi hemen kayboluverdi. Enkidu daha fazla şey biliyor muydu? Eğer ölüler gölgeler ülkesinde miskin miskin yatıyorlarsa, yaşam neredeydi o zaman? Bunu kim bilebilirdi?

İŞTAR'IN CEHENNEME GİDİŞİ

Gılgamış başka bir gün Eabsu tapınağına gitti, Sumu'ya şöyle dedi: "İştar'ın aralıksız bin doğum yaptığı yaşam nerede?" - Sumu sunağın önünde eğildi, Ea'nın kutsal kasesinden su aldı, yalnızca temiz sözler söylemek için ağzını ve dudaklarını yıkadı **(29b)**; çünkü Gılgamış çok yüce olanı sordu. Böylece her ikisi de tapınağın güzel kokulu bahçesinde oturdu ve Sumu çok kaygılı olana yaşamın iniş çıkışlarından söz etti:

("Irkallas'ın karanlık konutuna İştar bir zamanlar yüreğini yönlendirdi, orada toprak onun gıdası balçık ise yemeği idi.

Kapıcı yeryüzünün kraliçesi Ereskigal'a gitti:

"kız kardeşin İştar burada
Mutlu salonlarını bırakıp
Sana gelmiş."

Ereskigal bir ılgın ağacının dalı gibi titredi,
Dışarıya kız kardeşi İştar'ın yanına gitti:
"Ölüler ülkesinde ne arıyorsun?"-
"Karılarını bırakmak zorunda kalan
Adamlar için ağlamak istiyorum,
Zamanından önce yaşamdan ayrılan
Çocuklar için ağlamak istiyorum." **(30)**
Ereskigal kız kardeşinin içeri alınmasını
Ona eski yasalara göre davranılmasını emretti.
Kapıcı onu birinci kapıya götürdü,
Başından tacını aldı,
Sonra ilerde ikinci bir kapıyı açtı
ve kulağındaki takıları aldı.
Üçüncü kapıda boynundaki zinciri aldı,
Dördüncü kapıda göğsündeki mücevherleri aldı,
Beşinci kapıda kalçasından göz alıcı kemerini aldı,
Altıncı kapıda ellerindeki bilezikleri
ve ayaklarındaki halhalları,
Onu yedinci bir kapıya götürdü, iyice açtı,
ve bedenindeki örtüyü aldı.
"Niçin, kapıcı, aldın benden
Güzel mücevherlerimi?"-
"Girin bayan, bunlar öbür dünyanın kraliçesinin emirleri.")

İştar Dünyayı terk ettiğinden beri, bütün yaşam ve sevgi durmaya başladı, sevinç ve gönenç ortada görünmüyor, insan insanı görmezden geliyor....

(Sonra, Ea bilgeliğiyle

Bir flüt çalgıcısı Asusu-namir'i yarattı (31)
"Irkalla'nın yedi kapısı sana açılacak,
Ereskigal'in gönlünü eğlendir,
Sonra ona yemin ettir, sana iyilik yapsın diye,
Ondan sana veremeyeceği
Yaşam suyu içeceğini iste."
Asusu-namir Gölgeler Kraliçesini eğlendirdi,
Ama kraliçe onun isteğini öğrenince,
Sertçe kendi göğsüne vurdu,
Parmağını ısırdı:
"Benden yapamayacağım bir şey istiyorsun,
Lanet olsun sana, yerin yurdun olmasın Dünya'da.
Sokaklardaki yiyecekler senin yemeğin olsun,
Duvarların gölgesi evin olsun.")
Gölgelerin kraliçesi isteksizce kapıcıya emretti:
("İştar'ı tekrar yeryüzüne götür, altın sandalyesinde otursun,
Üzerine yaşam suyu serp,
Ve onu benden uzak tut."
Onu birinci kapıdan geçirdi
Ve ona giysilerini verdi,
İkinci kapıda bileziklerini ve halhallarını verdi,
Üçüncü kapıda ona yaşama gücü veren kemerini verdi,
Dördüncü kapıda göğsündeki mücevherleri verdi,
Beşinci kapıda boynundaki zinciri,
Altıncı kapıda kulak takılarını,
Yedinci kapıda onu dışarı çıkardı,
Ve başındaki tacı ona geri verdi.

Bunun üzerine Ereskigal konuştu:
"Onun gençlik aşkı Tammuz'u da
Dışarı çıkar,
Kırmızı parıltılı giysiler giydir ona,
Lacivert taşından flütünü çalsın,
Tapınağın kızları **(32)** dans etsin.
Kimse Tammuz'la geçirdiği bugünü bozmasın
Buralarda oynasınlar onunla,
Ölülerin dışarı çıktığı ve
Kutsanmış dumanı kokladıkları yerde.")

Böyle bitirdi Sumu, Gılgamış'la incir ağacının altında oturup ölümsüz yaşam hakkında konuşurken. **(33)**

DÖNÜŞ

Yiğidin gönlü huzurluydu, çünkü artık biliyordu ki, Tammuz gibi ölüler, toprağın karanlık bağrından yukarı çıkıyordu. Tanrılar insanları yarattığında, insan için ölümü uygun gördüler, yaşamı ellerinde tuttular, böyle demişti bir zamanlar Siduri Sabitu. Hatta İştar daha çoğunu biliyordu: Yaşayanlar ölür ama yaşam ölmez.

Gılgamış heyecanlı bir yürekle tapınaktan aşağı yürüdü, surları yapmaya devam etmek için inşaatçıları Uruk'a çağırdı, böylece hiç kimse insanların dostu derin bilgi sahibi Ea'nın kentinde barışı ve sevinci bozmaya cesaret edemeyecekti.

SÜMERLERİN KÜLTÜRÜNDEN

*) Açıklamalar

Bütün önemli işlerde en eski insanlar
daha doğru ve büyük düşündüler.
Bachofen

1.Tarihsel bilgi: Eridu büyük Sümer kültürünün belki de ilk çıkış noktasıdır. Jeolojik veriler ışığında en parlak zamanı İ.Ö 3000-6000 olarak belirlenebilir. İ.Ö. 2500 yıllarında Eridu İran Körfezi'nde, tam deniz kıyısında bulunuyordu. Bugün denizden 200 km içerde gömülü olarak bir tepenin altında bulunuyor. Sümerlerin kökeni kesin bilinmiyor. Yalnızca emin olduğumuz bir şey var, semitik olmadığı, hatta Avrupa kökenli bir halk olduğudur. Çivi yazısı araştırmacısı Oppert şöyle yazıyor: "Palmiyelerin ve asmaların olmadığı ama Çam ağaçlarının çok olduğu bir yerden gelmiş olmalılar." ("comptes rendue de la sozieté française archéologie"). "Sümer" sözcüğü muhtemelen "Samas"= Güneş sözcüğünden geliyor, eski Almanca sözcük "Sumar"'ın güneş karşılığı kullanılması gibi. Sümerler "Güneşin Oğulları" olarak da adlandırılmış olabilirler. Çiftçi olarak sulama kültüründe, denizcilikte olduğu kadar yetenekliydiler. Her ikisi de ölçme ve sayı becerileri gerektiriyordu. Önem-

li bir özellikleri, bugün daha küçük ölçekte Eskimolarda gördüğümüz deri botlardı. Bu parlak devirleri birden ortaya çıkmamış, bundan bin yıl önce başlamış olmalıdır.

Çiviyazısı - kesinlikle ani bir sıçrama- soyut hece yazısına dönüşmeden önce bir resim ve simge yazısından ortaya çıkmıştır. Bu daha sonra benzerini Çinlilerde gözleyeceğimiz bir örnek oluşturmuştur. Aslında kafadan uydurulmuş bir şekil olan Sumu'nun hayalinde bu örnekten kısaca söz ettim.

İki ırmak ve 13 kolunun geçtiği topraklara kıyıdan başlayarak insanlar yerleşmiş ve ilk olarak şehir devletleri kurulmuştur. Kendilerinden önceki anaerkil aile ilişkilerinden öğrendikleri nazik işbirliği yapma becerileri sayesinde kendilerini geliştiren rahip krallar tarafından yönetildiler; bunlar çoğu kez tanrılığa ya da yarı tanrılığa yükseldiler. Daha sonraki Babillilerin tersine tanrılarıyla bir arkadaşlık ilişkisi içinde bulundular. Eridu'dan (bugün Ebu-Şahreyn tepesi) sonra Uruk (bugün Warka) Sümer kültürünün merkezi Kadingira'ya (daha sonra Babil, Babilon) dönüştü. Kadingira'da 7 katlı kule merdivensiz, sarmal çıkışla inşa edildi, güçlü yapısından geriye bugün 40 m yüksekliğinde bir enkaz yığını kalmıştır.

Sümerlerden günümüze, İ.Ö. 3000 yılına dek uzayan çivi yazılı metinlerin olduğu kil tabletler bulunmuştur. Ancak bütün olarak sanatları daha eski örneklerden izler taşımaktadır. Her ne olursa olsun orada anlatılan efsaneler bizi oldukça eski bir çağa götürmektedir. Ne yazık ki tabletlerin çoğu ancak çok kırık parçalar halinde elde edilmiştir, genelde yalnızca birkaç hece ya da cümle parçası bozulmadan kalmıştır.

Buradaki anlatı için farklı kaynakların çevirilerinden ya-

rarlanılmıştır. Özellikle yaratılış öyküsü iyi durumdadır, yedi tablet içinde verilmiştir, elbette bu efsane çok eski değildir.

Ninova'daki Asurbanipal Kütüphanesi'nin daha sonraki kopyalarında Adapa efsanesiyle ilgili üç tablet bulunmuştur. Ancak kırmızı mürekkeple yazılan dördüncü bir parça onlardan 600 yıl önce Tell-Amarna'da (Mısır) dinsiz kral Amenhotep IV' ün arşivinde mevcuttu.

Tufan söylencesi görece iyi durumdadır ve benim tarafımdan - sabit tekrarların kesme işaretleri altında - bütünlüklü bir bağlantı içine sokulmuştur.

Önceden örnekleri olması muhtemel, ikisi İ.Ö. 2200 yılından beri bilinen, Gılgamış Destanı adı verilen 12 tablet çok ünlüdür. Ayrıca İ.Ö. 2600 yılına ait Gılgamış resimleri insanlığın gerçekten bu en eski yazınsal kültür varlığının daha eski biçimlerini göstermektedir. Ne var ki bu bilgi daha çok yenidir, yaklaşık 50 yıl önce (Çevirmen Notu: kitabın önsözü 1947 tarihlidir) ortaya çıkmıştır. Ama ne yazık ki şimdiye dek bulunan tabletler o kadar eksiktir ki, yalnızca bölümlerin akışının belli olan temel fikrinden sonuçlar çıkarılabilir. Elde edilen parçalar düşüncenin akışı ve biçim açısından bir güzellik ve bütünsellik gösterirler. Bu da öykünün içine dalmaktan çekinmeyen herkesi derinden etkileyebilir. Ben bu söylencenin kahramanını öykümün merkezi haline getirdim, amacım konuya önceden hazırlanmamış okuyucunun eski Sümer dünya görüşünü öğrenip bilmesini ve en önemli yazınsal eserlerini öğrenmesini kolaylaştırmaktı. Gılgamış'ın düşüncesi de bu ilişkilere olanak tanımıştır. Bu nedenle bütün ana bölümlerin (5. bölümden 10.'ya kadar) asıl noktalarında destanı takip edebildim. Doğrusunu söylemek gerekirse kendime bazı özgürlükler tanıdım, çün-

kü kırık parçalar ya da benim resim (daha doğrusu simge) ortaya çıkarma amacım bunu gerekli kıldı. İlk önce kaynaklara bakarak sonuç çıkarılmış olması gibi, özellikle sonucu açık bir vazgeçiş içinde bırakmak istemedim. Ama bu kaynaklar bu özelliği daha sonraki uyarlayıcılar aracılığıyla elde ettiler. Yaşlı Sümerlere bu yorucu vazgeçiş hiç mi hiç zor gelmedi, bu yüzden kapanış için "İştar'ın cehenneme gidişi"ni kullandım, bu nispeten iyi aktarılmıştır, hatta olumlu Sümer öğesi biraz gerilese bile. Kendisi gerçekten dramatik olan bu destanı da ancak bol satırlı bir özetle verebildim, amacım önemsiz isimler ve resimlerle sıkıcı olmamak ve tam bir etki elde etmekti.

Doğu araştırmalarından, metinler için temel olarak okunabilecek türde eserlerden yararlandım. Simgesel materyal için dilbilimsel açıklamalar da benim için değerliydi. (1. Gressmann-Ungnad, Gılgamış Destanı ve Gressmann-Ungnad, Eski Doğu Metinleri 1409). Ayrıca biz burada dilbilim değil tam tersine felsefe yapmak istiyoruz, bu yüzden bütünsel sunuşlarda simgelerin anlaşılırlığına özel önem verilmiştir. Bu simgeler Sümerlerde- efsanevi bir devrin sonunda- hâlâ parlak, katışıksız bir biçimde görünüyordu. Bu arada yalnızca uzak bir geçmişi aydınlatmak değil aynı zamanda okuyucuya ruhsal bir haz, yeni bir bakış ve sürekli bir yarar sağlamak istiyoruz. Bu günümüzde gelenek ve sosyal ilişkilerin zorlamasının bilimsel ve dinsel inanışların açıkça söylenmesinin engellediği geçmişten daha verimli olmaktadır. Bu konuda Wundt'un kendisi de çok yakınmıştır. (Wundt, Halkların Psikolojisi, II. Cilt, 3. Bölüm, S. 756).

Bugün de daha önceleri olduğu gibi sembolik olana ait olan yüksek önemi en iyi Bachofen ifade etmiştir: "Simge sezgiyi uyandırır, dil yalnızca açıklayabilir. Simge aynı za-

manda insan ruhunun bütün tellerini titretir, dil her zaman tek bir düşünceye varmak için gereklidir. Simge ruhun en gizemli derinliklerine kadar köklerini sürer, dil yalnızca hafif bir esinti gibi düşüncenin yüzeyine dokunur... Sözler sonsuz olanı sonlu kılar, simgeler ruhu sonsuz olanın ülkesine alır götürür. Sezgileri harekete geçirir, söylenemeyenin bitmez tükenmez işaretleridir...(Antik Simgeler, S. 283/28).

Bundan dolayı okuyucu bütün ağırlığı anlatıma verdiğimi anlayacaktır ve ekteki bütün bu şekiller ne kadar ilginç olsa da onların üzerinde fazla durmak istemiyorum. Oysa biliyorum ki bunların kendisi uzmanlar için bazı açılardan orijinal olabilir. Bu notlar ve açıklamalar çerçevesinde açıkça gözlenecektir ki, okuyucu için olduğu gibi araştırmacı için de simgesel olarak birkaç resim ya da çizgiyle anlatılabilecek şeylerin doğasına sözlerle girmek ne kadar zordur. Her ne kadar onların güzelliği dış görünüşte ve biçimdeyse de, simgenin içine her dalış izleyeni izlenenin içinde alıkoyar ve eğer simge doğru seçilmişse ona dünya karşısında tamamen yeni bir nesnellik (tarafsızlık) sağlar.

2. Marduk - aslında Babil'in kent tanrısıydı, orada ilk olarak eski Sümer kent tanrısı Bel-Enlil yaşamaktaydı. Enlil'de insanın güçleri toprağa bağımlılıktan kurtuluyordu, Tiamat'ın tehdidi altında bulunmanın verdiği baskıdan, Işık tanrısında ruhun özgürleştirilmesi aracılığıyla kurtuluyorlardı. Marduk'ta Bel-Enlil yerden göğe yükseldi ve böylece Sümerli Anu-Utuki'den bazı özellikleri üzerine aldı, yere bağımlı tarafı daha sonra İştar tarafından devam ettirilirken, atası Tiamat'ın varlığı ılımlı biçimde devam etti.

Jüpiter gezegeni ve 11 sayısı Marduk için kutsaldı, astronomi son derece yararlıydı ona göre. Jüpiter Güneş'in yö-

rüngesinden yalnızca 1 derece uzaktaydı ve bu yüzden yaratılış efsanesinde de gördüğümüz gibi tutulumun ya da Zodyak'ın yaratıcısı (düzenleyicisi) olabilirdi. 11 sayısının ise başka bir anlamı vardı, tuhaftır ki, Jüpiter her 11 ya da 12 yılda bir kez Zodyak'tan geçer ve yaklaşık 11 Dünya saati içinde kendi çevresinde döner.

Babillilerin etkisi altında kendisini adil düzenleyici tanrıdan diktatör tanrıya dönüştürdü.

3. Ereskigal - Ölüler diyarının(öbür dünya) tanrıçası, ama başlangıçta bizim Holle-Hel gibi çift özellikliydi, ışıklı tarafı kız kardeşi İştar'dı. İkisi birlikte dünyasal durumların oluşunu ve bitişini sağlıyorlardı. (Öbür adları, Allat, Hubur Ana'dır, öbür dünyadaki saraylarının adı Irkalla'dır.

4. Ea - insani olmayan ilkel bir yaratığın tasviridir, başlangıçta henüz ayrılmamış Ana-Baba-Tanrı'dır, bu yüzden insandaki güçlerin saygınlığının kişileştirilmiş ve insanileştirilmiş tanrılara geçişinin eşiğinde durur. Başlangıçta Ea balık kafalı biridir, her zaman yardıma gücü yeter ama bununla birlikte tamamen insanın gelişim olanaklarıyla kısıtlıdır.

Ea çift karakterli bir yaratıktır, gündüz karada, gece suda yaşar, bu yüzden balıktan çok kurbağaya benzer. Belki de eski Tabu-düzeni, onun gerçek doğasının tam olarak gösterilmemesine yol açmıştır. Eski çağ araştırmacıları Ea'yı suların derinliklerinin tanrısı olarak işaret etmektedirler, bu da onun yapısına uymamaktadır, çünkü biz bugün suların derinliklerinden çok başka bir şey anlıyoruz. O daha çok, en derinlerin, çok derin yerlerin*) benzersiz bir tasviridir, orada yeryüzü (yani eskiden bütün bir Dünya) durmaktadır.

Bu bakımdan dünyasal varlık Mimir'e benzemektedir. Odin ondan bilgi almaya geldiğinde o da derin eski çağ çukurundan (kuyu, mağara) yalnızca kafasıyla çıkıp bakmıştır. Kurbağaların benzer şekilde kafalarıyla ve zeki gözleriyle suyun üstüne çıktıkları masallarda da kurbağa tasvirleri bu ilk devir dünyasının mistik olayını anımsatır.

Ea insanlara harfleri, bilimleri, ölçme tekniğini, sanatları ve devlet düzenini getirdi ve masalların kurbağa kralı gibi, bunların modern ya da zararsız giysiler içinde canlı tutulan halk destanlarından başka bir şey olmadığını söyledi. "Bütün yaşam sudan gelir" dedi bundan bin yıl sonra Milet'li Thales ve bu yüzden sözleri o kadar da orijinal değildi. Ama kültür de sudan gelmiştir, eğer Ea'nın gösterdiği gibi insan suyu ruhsal yeteneklerin bir simgesi olarak anlarsa.

Ea, esrarengiz eski zaman ruhu Mummu'dan insana doğru yol alarak gelişmesine devam eden canlıdır.

5. Mummu - eski çağların dünyasında çift özellikli bir varlık, tek bedende hem erkek hem dişi, yeryüzünün dev anası Tiamat (ilk heyula) ve Anu'nun (ilk ruh) oğlu olarak görülse bile, bütün bu varlıklar "heyula" gibidir ve bu yüzden insanlık ya da cinsiyet bakımından fark etmez. Benzer ruh durumundan hareketle Mayalar aynı ilkeyi Mam için ifade ettiler, o da derinlerden (mağaradan) çıkan bir kafayla tasvir edildi ve bir salyangoz aracılığıyla sayı değeri sıfırı gösterdi- yani her şeyin başlangıcını. ("0 "Hint-Avrupalılar tarafından bir kez daha keşfedilmiş oldu, bütün öbür sistemler "1" ile başlar). Mumu yaratığı Roma mitolojisinde "vetus memoria" yani eski zaman belleği olarak karşımıza çıkar, nordik Mimir ile aynı şeydir (S.4). Halkın belleği

"vahşi adam"ın kişiliğinde bu yaratığı pek de fazla anımsamaz, oysa Romalılar vahşi adamı "mamurius"olarak adlandırır. Biz kendimiz Orta Avrupa'da hâlâ "Mummel Gölü" ne sahipsek ve yürek şeklinde yaprakları olan sarı nilüfere Nupha Mummel diyorsak, bu tesadüfi bir olay değil, tersine çok eski geleneklerin işaretidir. Bunları çok bilmesek de asla insan zihninden silinmeyeceklerdir.

---

*) "e" = yer. "a" = su demektir

6. Yazı, insanın tahmin ettiği gibi yaratılmamış, tersine çizgisel simgelerden ve doğa şekillerinden çıkmıştır. Çivi yazısının farklı özelliği kullanılan malzemede yatmaktadır.

7. Yaratılış Destanı. Burada bütün yaratılış destanlarının çok eski bir biçimiyle karşı karşıyayız, her biri öbürü için bir örnek oluşturmuştur- yalnızca doğuda değil. Aynı ruh durumundan yola çıkarak Edda'nın Ymir destanı da ilkesel olarak buna benzer.

Ab-su dünyanın ilk yaratıcı özüdür, Tiamat ise kapsayıcı, henüz şekillenmemiş ilk kaos, eski Hintlilerde Yami, İranlılarda Yama, eski Cermenlerde Ymir olarak adlandırılan ve İ.Ö. 2750 yılında Çinli 1. Ging'in kendi kitabında Kün olarak görülen ilk öğelerin karmaşasıdır. Burada sakin dünyanın zıtlıklar içeren ilk durumu, Ab-su'nun yaratıcı özü tarafından harekete geçirilen ilk maddesi karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın en eski zamanlarında ilk ıslaklık burada ortaya çıkmıştır, o zamanlar su ve hava (Tiamat ve Ab-su) bugün olduğu gibi kesin ayrılmamışlardı, sisli büyük

dalgalar gibi iç içeydiler. Bu yüzden o zamanlar onların ayrılmasından Işık (Mummu) ortaya çıkmadan ve böylece bütün yerler ve biçimler aydınlanmadan önce uzun, yıldızsız zamanlardı. O zamandan beri her yaratıcı örnek birleşmeden doğsa da, ışığın ve mekanın doğuşu ayrılıktan dolayı olmuştur.

Şimdi bakalım: Hareket eden ve ettirenin etkileşiminin sonucunda ortaya biçim çıkar, bu ilk nedendir, bugüne kadar da gerçekliğini korumuştur. Hiçbir görüntü madde ve düşünce olmadan mümkün değildir, araç ve neden olmadan hiçbir sonuç, önerme ve destekleyici fikir olmadan hiçbir mantıklı sonuç olmaz. Sümerler bu yaratıcı örneğin farkına zamanında varmış ve onun çevresinde biçimlenmişlerdir-yalnızca resimlerle düşündüler ve biz bugünküler ise renksiz kavramlarla düşünüyoruz.

Düşüncenin madde ile savaşımı, kahramanın dev (ilk heyula) ile kapışması olarak sunulur. Devin arkasında her zaman Tiamat vardır.

Ab-su ve Tiamat birliklerini bozduklarında, Mummu'yu yaratırlar, aydınlanmaya girenin özü, dünyanın derinliği, ilk uçurum, Edda'nın Ginnunggagab'ı. Bu yüzden temel anlamı "oluşturma", biçimleme ve aynı zamanda biçimdir. Babilce sözcük "bit mummi" bu yüzden eğitim evi anlamına gelir, biz buna Üniversite diyoruz, elbette dikkatimizi "universal" (evrensel) sözcüğünden daha çok "universunı" (evren) sözcüğüne veriyoruz.

Bu yaratıcı ilk güçleri ben burada temel üçlü olarak gösteriyorum, o halde:

1. Ab-su = ilk hareket

2. Tiamat= ilk madde

3. Mumu= ilk derinlik, ışıkla görülebilir kılınan yer. Madde ve güç içinde bulunan ışığın eylemi olarak ilk oluşum. ("düşünce olarak dünya")

Mummu ile gelişme ilkesi ortaya çıktı, çünkü zamansız mekan mümkün değildir. Bu gelişme ilk ikilikteki sürekli dalgalanan elementlerin yeniden çözülmesiyle başlar.

Ansar= yukardaki, olumlu olan, aydınlık, dikey

Kisar= aşağıdaki, olumsuz olan, karanlık, yatay

Yine burada bazı halkların üzerinde gelişme sağlayamadığı (ikici dinler) insanlığın ilk kavramlarını buluyoruz. Bundan başka Edda'nın Asen ve Ansen sözcükleri Ansar'ı anımsatıyor, bunlar da sırasıyla "yüksektekiler" ve "sütun, dikey" anlamına geliyor. Arapça kısmet (kaçınılmaz yazgı) dilsel ve içerik olarak "Kisar"ı anımsatıyor.

Yaşayanlar için bütün ikilikler geçicidir, buna en iyi örnek ilk tanrılardır, her zaman insandan öte ama hep biçim sahibi, bu kozmik üçlemedir.

Anu= göksel yükseklik sayı değeri 60

Bel-Enlil= yerin gücü, sayı değeri 50

Ea= suyun derinliği, her şeye nüfuz eder (Mummu gibi) bu yüzden hem baba hem anne aynı bedendedir; her şeye nüfuz eden aynı zamanda yaratıcıdır, bilen ustur, sayı değeri 40.

Burada ateş öğesinin olmayışı dikkat çekicidir. Ateş'in ilk olarak tersiyer zamanda ortaya çıktığını düşünecek olursak, bu anlaşılır bir durumdur. Ama ateş ortaya çıktığında, eski dünya üzerinde tamamen yeni düzenler yarattı; sakin olan ilk nemin kozmik üçlemesi tarafından düşman olarak görülmesine şaşmamak gerek. Aynı şekilde Güneş de ilk

sislerden ortaya çıkar, sonra da ateşin simgesi olur, kökten bir değişim getirir, bu her tür sakinliğe düşman olan ilk enerjidir. Bundan sonra dünyevi, uygarlığı oluşturan üçleme gelir.

Sin= Ay tanrısı, sayı değeri 30 (işlev sayısı 28)

Samas (Marduk) = Güneş tanrısı, sayı değeri 20;

İştar = verimlilik tanrısı (Venüs) sayı değeri ve işlev sayısı 13 (şans sayısı) yapılan Güneş yılı hesabına göre sayı değeri 7.

Bu güçler de uzun süre insan kişiliğinde değillerdi ve Soğuma'dan önce Sümer düşüncesini koruyorlardı. İlk neme karşı diyalektik birliktelik içinde kalma becerileri gösteriyor ki, Sümerler dinamik düşünmüşler ve Dünya'nın ileriye doğru gelişimini çok doğru anlamışlardır. Üçleme başlangıçtan beri her şeyin sürekli değişim içinde olduğunu, karşıtların birliğini ve evrenin ve her şeyin kendi çevresinde döndüğünü söyler. Bütün olayların dinamiğinde bu dönüş yatar. Sanskritlerin insan araştırmalarından (Radşas, Tamas, Sattva= Tutku, Akılsızlık, Bilgelik) matematiğe (ölçme sayısı Pi) ve tez, antitez ve sentez olarak felsefeye ya da irade (özgürlük), yazgı (bağımlılık) ve kısmet olarak etik konusuna kadar. En basit doğa hareketlerinde bu düzenleyici üçleme görülür:

Kök – yaprak – çiçek

Bağırsak – beyin – cinsiyet

Toprakla ilgili olan – bitkisel – hayvansal

Sabit – hareketli – gevşek

Eski, derin bilgilerin değeri yatay okumada yatar. Dinamik üçlemeler temelinde bilgi sahibi düşüncenin ilerleyişinden bütün kültürel sınıfların canlandırılması ortaya çıkar.

Bunun simgesi, genelde belli amaçlar için uzmanlaşan, ama temel yapılarında uzun süre sabit kalan yedi tanrı olmuştur, öyle ki yeni doğal felaketler yeni temeller ortaya çıkar. Eski Sümer tanrılarını anlamak için bilinen Romalı ideogramını ekleyebiliriz (parantez içindeki sayılar sadece astronomik işlev değerleridir). Bu yedileme her zaman döngüsel üçlemeden daha üstün olmuştur.

Roma dili:	Sümerce:	Babilce:	Gün:	Sayı değeri:
Satürn	Nindaru	Ninib	Cumartesi	9 (10)
Jüpiter	Amar – utuki (Niburi)	Bel – Marduk	Perşembe	11 (12)
Mars	Nergal	Nergal	Salı	3 (3, 14)
Güneş	Utu (Baba)	Samas	Pazar	20 (0)
Venüs	Sukus (İnnina)	İştar	Cuma	13 sonra 7 (7)
Merkür	Ak Nebo		Çarşamba	5 (4)
Ay	Uruki (Nannar)	Sin	Pazartesi	30 (28)

Sayı değerleri kendi ilişkileri içinde üçleme ile karşılaştırılan tanrıların varlığını gösterir.

Yaratma anlatısındaki "engel" ufuktur, ölçüsünü "Marduk belirlediği" Zodyak'ın sağlam bağlantısı. Gerçekten de Jüpiter tutulumdan (Ekliptik) yalnızca 1 derece ayrılır, yani tam olarak "yıldız yolu" nu belirler. Muhafızlar esasen Zodyak'ın, İştar'ın kemerinin 13 yıldızının tasviridir, o zamanlar Sümerde – bütün ilkçağ kültürlerinde olduğu gibi – Nannar'ın gösterdiği gibi yıl Ay'ın 13 kez değişen evrelerine göre hesaplanırdı.

Anlatı sonuç olarak şunu gösterir; insanlar tanrıların kan damlalarından yaratılmıştır ve her insanda biraz ölümsüzlük görünür.

Tanrıların insanların sunduğu kurbanlara bağımlı olmaları ve sinekler gibi tek bir kurbanın üzerine üşüşmeleri anlamlı bir ironidir. Burada muazzam bir bilgi genişliği vardır, ama diktatör bir tanrının yönetimiyle yabancı halkların etkisi yüzünden bir işe yaramamıştır. Sümer simgeleri Babilliler tarafından da alınmıştır, bu nedenle tanrının sevgisi dininden (bak. Ea, Utnapiştim) tanrıdan uzak böyle bir din ve suç oluştu. Böylece Dünya'ya günah kavramını getirdiler.

8. Ağ, Heyula kadın Tiamat: Tanrıların ağı ilk öğelerin galip gelmesi için tipiktir, Edda'da da tanrısal saçtan bir sicim olarak geri döner, bu sicimle eski dünyanın Fenris kurdu yakalanır. Tiamat da bir ejderha simgesi olarak varsayılıyorsa, o halde bu tamamen kanıtlanabilir. Ejderha her zaman iki dünyanın sınırında bir bekçidir. Belirsiz olanın, karanlığın, kültür düşmanlığının, akla ya da ilerlemeye ulaşmak için yenilmesi gereken heyulanın simgesidir. Burada hemen hemen bütün halklarda görülen, insanlığın ilk tiyatro oyununu görüyoruz. Aydınlık, düzenli gücün katı, engelleyici olanla savaşımı, göklerin yer üzerindeki zaferi, Güneş ölçülerinin Ay ölçülerine üstünlüğü, son olarak huzursuz edici ataerkilliğin gelişime daha yabancı sabit anaerkilliğe üstünlüğü. Bu ejderha savaşı kült sahneden, çocuk ruhundaki bozulmamış gelişme sürecinin açık bir işareti olarak, Kasperl tiyatrosuna geçmiştir.

Klaatsch'a göre ejderha savaşının temelinde (İnsanlığın oluşumu, s. 251) dünya derinliklerindeki ilk olaylar yatar, bunlar milyonlarca yıldır belirli resimlerin insanın kolektif ruh katmanlarında bıraktığı izlerdir: her iki uçtaki omurgalı hayvan türünün arasındaki savaşın son safhası, dragon bi-

çimli soryenler (ilkel zamanların dev keleri) ve memeliler arasında. (Bu doğa olaylarının içinde hangi derin anlam yatmaktadır? Dragon'un bir zaferi hangi sonuçları doğururdu?)

Sümerler'in Tiamat'da bir Ejderha (dragon) simgesi gördüklerini, onun üst yarısını, Zodyak'ın kuzey kutbunu, Dragon yıldızının simgesi ile göstermiş olmalarından anlıyoruz, çünkü "onun içine Marduk kuzey kutbunu koydu". Henüz İ.Ö. 2800 civarında Dragon kutup yıldızının üçüncü kuyruklu yıldızı (alpha) vardı, o onun içinde birkaç bin yıldan beri bulunmaktaydı.

Tiamat'ın daha az bilinen bir adı, Jensen'in "kuzeyin anası" diye çevirdiği, Ummu Hubur, Ana Hubur'dur, aynı şekilde bu adla da bu kuzey kutbu işareti vurgulanır. Ama ikili varlığına (yukarı ve aşağının birliği) uygun olarak aynı zamanda Öte dünya ırmağı, Hubur Irmağı olarak adlandırılabilir. Bütün bu anlatılanlar – adlara kadar – bizim (Almanların) "Bayan Holle" ye (hava tanrıçası) benziyor, daha önce tahmin ettiğim gibi o da Tiamat gibi çok eski halk kültürü yaratılarına gidiyor.

İlk zaman öğelerinin savaşımı (dev semender, yılanlar, akrepler) önemli ölçüde bir doğa olayıdır: "Ateş tanrısına" karşı mezozoik dönemin sessizliğinden sonra yeni bir dünya yaratan ve bütün dev ejderhaların sakin varlığını bozan tersiyer dönem volkanik püskürmelere karşı bir ıslaklık. Bu mitlerin yaratılmasında en derin ruh katmanlarından bu kadar esnek hayallerin ortaya çıkması şaşırtıcıdır.

9. Adapa Efsanesi aslında Âdem efsanesinin bir örneğidir, her ikisi de derin anlamlar içerir. Kritik anlarda yalnızca kendi bilgisine güvenen Adapa "yaratıcı yeniden oluşumun zorluklarıyla karşılaşmamak için "yaşam" a aldırma-

mıştır. Âdem de aynı suçu işlemiştir. Her ne kadar ona –Adapa'nın aksine– "bilgi" kesinlikle yasaklansa da, o bunu gizlice almıştır. Ama sonra o da bilgi ağacından meyve olarak aldığı bilgi yüzünden el değmemiş yaşamla, yani önceden bilinen bir maneviyat sunan cennetle ilişkisini koparmıştır. Bu ilk suçu trajik ya da şans olarak kabul etmek tamamen bir bakış açısı konusudur. Her uyumun şartı her zaman uyumsuzluktur, aynı Kisar ve Ansar'ı kozmik üçlünün izlemesi gibi.

10. Ölüm sorunu bütün derin düşüncelerin çıkış noktasını oluşturur. Burada bu eski söylencenin yaratıcısı gibi modern insan da bunu anlamamıştır, çünkü Schopenhauer de ölümde aslında felsefenin esinleyici dehasını bulmuştur (Schopenhauer, İrade ve Akıl olarak Dünya, 2. kısım, 4. kitaba ek, bölüm 41).

11. Aururu – doğa insanını yaratır. Aururu Sümerlerin Mami'sinin (bak. Mam, Mummu) bir görüntüsüdür, daha sonra yaşamın ilk öğelerinin koruyucusu olarak gelişecek "yedi ilk anne"nin birliğidir. Edda'da da ilk insan Heimdall dokuz kız kardeşten doğar, Agni'nin eski Hintlilerde yedi taneden doğması gibi. Mami bütün dillerde görülen çok eski bir sözcüktür. Yap adasının gebelik tanrıçasından, Romalılarda "Mamilla"ya ve Almanca Mama'ya kadar. Enkidu figürü Enkidu'nun aksine tanrıların kanından yaratılan yaratıcıları Ea ve Anu tanrılarından daha eski olmalı. Kültür öncesi insan henüz ruhsal özü bilmiyordu, başlangıçta yalnızca temel duyguların taşıyıcısıydı, Edda'ya göre doğal cüce Kuvaşir'in tükürükten yaratıldığı gibi, destan da tükürükle ifade edilir. Hatta ilkel halklarda arkadaşlar duygusal

bağlılıklarının ifadesi olarak, selamlaşırken birbirlerinin yüzlerine tükürürlerdi, aynı nedenden ötürü bugün sık sık öpüşüyoruz.

12. Maşiana: Asi metin yalnızca kısa bir biçimde bir Hieroidule'u yani tapınak dansözünü anlatır. Ben ona eski Farsça Bundeheş'te (bölüm 15) Maşia ile birlikte Dünya'nın ilk ana – baba çiftini oluşturan bir doğa kadını olan Maşiana'nın adını verdim. İlk boğa (sel?) "bütün ölümlü canlıları öldürdüğünde" , onların her ikisi de ıssızlıkta iki çiçekten oluştular. Raivas bitkisinden, bir ışkın otundan (!). "Yapraklarla giyinmiş" olarak gittiler. Bir tapınak dansözünün vahşi adama gitmesi, anaerkil bir duruma işaret etmektedir. Bu aşamada kadının etkin katılımını bu nedenle kulübenin yapımı aracılığıyla gösterdim, o anda kadın ilk paravanayla başlayarak evin gerçek mucidi oldu. Aynı zamanda burada mitolojik bir içerik de verilir, çünkü bir kulübeye (mağara ya da kule) giriş derin bir değişime geçişi simgeler.

Bu değişim gerçekte insanın gelişimi çerçevesinde zıt işleyişlerin anlaşılması ile başlamıştır. Bu davranış ile doğal insan kendi benliğinin farkına varmıştır, yine bunun aracılığıyla doğadaki müthiş esenliğe yabancılaşmıştır. Hayvanlar Enkidu'dan kaçtılar. Böylece ilk keder ortaya çıktı, çünkü her yeni doğumla dünyadaki ölüm de artar. Kim yaşamı görürse ölümü de görecektir. İki cinsin olduğunun farkına varılmasından doğan bu tezat, huzursuzluğu, ölümü yenme özlemini ve yaşam suyuna duyulan arzuyu da doğurmuştur. Bu o zamandan beri uygar insanı meşgul etmektedir.

Cinsel kutupların "fark edilmesindeki" heyecan felsefi heyecanda da devam eder, aynen "İştar'a mezmur"un gös-

terdiği gibi: "heyecan getirir İştar" (bak. Sayfa 39)

Açık saçlarla uygarlık öncesi durumun başka bir simgesini göstermek istedim, çünkü onlar kararlı yaratıcı doğal güçlerin (eros) ifadesidir, bu yüzden daha sonra rahibeler tarafından tanrıya adanmışlardır, yani kurban edilmişlerdir.

12b. Anaerkilliğin Önemi: İlk metin gösteriyor ki Gılgamış'ın kendisi de bir yetişkin olarak hâlâ annesiyle yaşamaktadır, söylencede bu anaerkilliğin açık bir belirtisidir, bu bütün kültürlerin başlangıcında öbür halklarda da vardı. Çocuklar ve hatta buradaki Gılgamış gibi oğullar bile anne soyundan sayılıyordu, hem soyadına göre hem de veraset intikaline göre. Anaerkil soyun birliği annenin en yaşlı erkek kardeşi tarafından yönetilirdi. Anne soyunun toplantılarında alınan kararları yerine getirirdi. Kadınların oyları ve görüşleri yüksek bir değer taşırdı. Bu yüzden, bu anlatıdaki eski metinlerden de anlaşılacağı gibi ilk tanrılar da çoğunlukla dişil yapıdadır ve büyük öneme sahiptirler.

Anaerkil düzenin yürütücüsünden bir tür ilk demokratik krallık gelişti. Bu durumların gösterildiği "birçok küçük kral zamanı"nı anlatan masallar biliriz. Bachofen'ın kanıtladığı gibi bütün anaerkil düzenler için Ay yılı tipiktir. Ataerkillik öncelikle babanın çocuklarının miras hakkını güvenceye almak arzusuna hizmet etti – elbette bu ancak babalık rolünün kabulüyle mümkündü – bu ataerkillik daha sonra erkek tanrıların ve bununla birlikte Güneş yılının kültürlerin ön planına geçmesine neden oldu. Artık ganimetler erkeğe ait olduğu için savaşlar daha da çoğaldı ve kadınların barışçıl etkisi gücünü yitirdi. Ama ani değişiklik aynı zamanda teknik ve uygarlıkta ilerlemeler getirdi – ama kurbanlar pahasına.

"Anaerkil" önermesinin karşı tezi olarak "babaerkil" ortaya çıktı, buradan da insan hakları sentezi oluştu, bunun doğum sancılarını çoktandır yaşıyorduk zaten. Doğru anlaşılan bir sosyalizmde tipik bir anaerkil eğilim yaşar: 1. Ekonomik güç aracı (para, mal, mülk) özel keyfiliğin elinden alınır, ama bireyin düşüncede ve yaşama biçiminde özgürlüğü korunur. 2. Kadınla artık erkeklerin kölesi değildir ve yeniden kamu düzeni içinde yer alır ve böylece 3. yeniden birçok insani düzenlemenin ve barışın koruyucusu olur. Anaerkillik, ibadete yönelik gelişmelerin ve kültürel gelişmelerin bile toplumsal yapı içinde nasıl güçlü biçimde sağlandığını gösterir. Öykümüz bu gerçeklerin yeniden görülmesini sağlar.

13. Flüt çalgıcısı: İştar efsanesi yalnızca bir müzisyen adamın adını anar. Flüt telli sazdan (harp) çok önce en eski müzik aleti olduğundan, mutlaka öncelikle bir büyü aracı olarak yapılmıştır. Çalgıcı flütüyle – bugün Hint Fakirleri'nin flütle yılanları etkileyip zapt ettikleri gibi – Sümerlerin "Toprak Ana"sı, öbür dünyanın tanrıçası İştar'ı yeni yaşamlar ve bereketli oluşumlar yaratması için büyüler, yani baştan çıkarır.

14. Birlik: Birlik içinde bir sentez, yüksek, uğurlu bir birliktelik vücut bulur, bu birlik temel üçlünün küçük bir kopyası olarak şunlardan oluşur:

Orman adamı+uygar adam

Güç+biçim

Kaos+kozmos

Bilinçsiz akıl+ruhsal bilinç

Enkidu hayvan sevgisinden, kadın sevgisinden, arkadaş sevgisine ulaşıyor ve böylece var oluşun etkin oluşumuna varıyor.

15. Gılgamış söylencesi, kurtuluş temasını açıkça ifade etmez. Ama tersine kavga yüksek önemini kaybettiğinden ve ayrıca benzer efsaneler her zaman bir genç bayanı kurtardığından, tasviri ekledim – özellikle de anlatımın sonu açısından, öyle ki sonunda reddedilen İştar gerginliği çözüyor. Ancak İştar'ın kurtuluşu da tarihsel bir örnekle gerekçelendirilebilir. Heykeli İ.Ö. 1636'da bir Elam prensi tarafından Uruk'tan çalındı ve İ.Ö. 645 yılında Asurbanipal tarafından geri getirildi.

Humbaba'da dragonun bir kopyası vücut bulur, dev gibi bir boğa, Edda'da ilk esaslı güç ejderha yerine ilk inek Audhumla'nın konulması gibi. Slav "Rimbaba" da yeniden karşımıza çıkar, bu da Rus çocuklarının "Karaadam – Oyunu" olmuştur. Bu çok eski kavramların buradaki fonetik benzerlikleri yine tuhaftır.

Uygarlığı tehdit eden Humbaba, tehdit altında bulunma olayının en açık ifadesidir, bu olayı uygar insan başlangıçtan beri, ruha ve bedene ayrıldığından beri yaşamıştır ve bundan dinsel edim (kült, ibadet) ile kaçmaya çalışmıştır. Bu tarzın günümüzdeki biçimi kapalı bir dünya görüşünü benimsemekte yatar, bu düşünce biçiminde huzursuzluğun ve tehdit edilmenin yerine felsefi huzur ya da dinsel esenlik koyulabilir.

16. Irkalla – Öbür dünyanın bulunduğu yer, aynı şekilde tehdit altında olmanın simgesi.

17. Tahta Bumerang – çok eski bir uzaktan vurma silahı, tahtadan yapılmıştır.

18. İştar ve Esenlik: İştar burada tehdit altında olma olayıyla baş etmenin tasviri oluyor, öbür dünyadaki görünümü burada ölümün karanlığını alır. Burada aşk sorununun kendisini daha az gösterir, tersine onun aracılığıyla yaşamda ve bireyde oluşan değişikliği gösterir. Onun ilk şekli Hubur Ana'dır, onun olumlu yönlerini ifade eder, olumsuz yönleri ise kız kardeşi Ereskigal'dir. Yaşamın her iki yanda da payı vardır (Yunan mitolojisinde de bu yüzden Persephone Hades'te Afrodit'in kız kardeşi olarak anlaşılır, Mısırlılarda Istar ve Allutu gibi). Bununla birlikte İştar bizim Holle–Hel'e (Hava Tanrıçası) benzer, onunla kült (tapma) hayvanlarının da benzerliği vardır: Kedi, aslan ve güvercin. "İştar'a mezmur" onunla yalnızca heyecanın, huzursuzluğun ve hareketin varlık bulmadığını aynı zamanda yardım ve sağlığın da var olduğunu çok zarif biçimde ifade eder. Doğa bir şey istediği yerde, bir şey de verir, işte bu onun en derin anlamıdır.

"heyecan getiren İştar,
güç veren,
erkeklerin tanrıçası, kadınların yardımcısı
karalarını kimsenin dinlemediği kadınların.
senin baktığın yerde ölü dirilir,
hasta iyileşir;
senin yüzüne bakınca
haksız olan doğru yola gelir"

19. Tammuz – Babilcedir, Sümerce adı Dumuzi'dir, Yunanca Adonis. Yeni yaşamın muştucusudur, bu yüzden baharın muştucusudur. Ama kim İştar'la kavga ederse, onun payına ölüm düşer, yaşamın üzerinden geçip gittiği her şey gibi. Bu yüzden Tammuz her zaman – yıllarca – ağlamaya yazgılıdır.

20. Aşkın zıtlığı: İnsanda aşkın uyanışının karanlık yanları vardır, Gılgamış İştar'ın hakaretler savuran 7. sevgilisi olarak bunları çok derinden gösteriyor. Ondan önce İştar'ın 1. Tammuz 2. renkli kişilikli çoban, 3. güçlü aslan, 4. cesur at, 5. hizmetindeki sığırtmaç ve 6. çiçeklere bakan bahçıvan olmak üzere 6 sevgilisi oldu. Kutupsal dünya gücü olarak onların hepsini karşıtlarına dönüştürdü: sevinçli Tammuz hep ağladı, çoban yalnızlığa itildi, aslan derinlere düştü (tuzağa), at (pegasus?) dünyada başıboş, huzursuzca dolandı, sığırtmaç kendini parçalayan kurda dönüştü, sevgili bahçıvan dikenleri ve devedikenlerini tanıdı ve şeytanlaştı.

Bu figürlerin her biri bizi gerçekten çok düşündürüyor, sevginin zıt yanlarını hem psikolojik hem de organik açıdan görüyoruz. Onu ilk olarak tanıyan kişi Gılgamış'tı ve bu yüzden onun peşinden gitmedi, öbürlerinin unuttuğu buydu. Bunun için çok ağır biçimde savaşmak zorunda kaldı (boğa içgüdüsüyle) ve cesareti olan bütün filozofların içinde yaşadığı lanete düştü. Üstelik yaşamın karanlık yanlarına ve rakibinin yüzüne bakmak zorundaydı... Masallarda, yasaklı kapıya baktığı için Meryem'in çocuğu lanetlenir. Bunun arkasında, örneğin, Çek masallarındaki iki kafalı yaratıklar bulunur.

Burada, bilgi ile sevgi, din ile şehvet arasında çok yakın

ilişki olduğunu görüyoruz; her ikisi de aynı ilk ürpermeden yola çıkarak huzur ve esenliğe ulaşmak için birey üzerinde etkisi olan bir birliği arayan iki büyük güçtür. Birisi bunun yolunu Dünya'nın temel düşüncesiyle (mysterium magnum) birlik olmakta, öteki ise organik Dünya ile (mysterium animum) birlik olmakta buluyor. Her gerçek inanç ve din bu yüzden çıkış noktasını ilk dişiden alır – İştar'dan Meryem anaya kadar. Kim İştar'ı reddederse dünyasından geçmek zorunda kaldığı bir teslimiyete düşüyor, bunu Gılgamış'tan Schopenhauer'e düşüncenin izlediği yol kanıtlar; kim Ereskigal'i görmek istemez ve bilgiyi reddederse tuzağa düşer, yalnızca ekmek ve oyun peşine düşen Roma gibi. Her ikisini eksiksiz birleştirme düşüncesi bugüne dek başarılamadı, Yunanlıların da bu konuda ilk sezgilerinden başka bir şeyleri yoktu.

Zodyak İştar'ın kemeri olarak kabul edildiğinden, Marduk bunun aracılığıyla onun dizginsiz güçlerini bir arada tutar. Bu başlangıçta, ilk Ay yılına uygun olarak 13 parçaydı, bu yüzden 13 en eski uğur sayısıdır, ilk olarak ataerkil Babil tarafından gözden düşürülmüştür. Ama Ay yılından bugüne kadar eski 13 sayısını temsil eden 7 sayısını (Ay ayının dörtte biri) gizlice korumuştur. 7'de karşıtlığın (3 ve 4, üçgen ve kare) gizlenmesi de yine anlamlıdır.

21. Akrep insan – üreme ve ölme ilkelerinin tuhaf bir birliği (akrep dünyaya canlı yavrular getiren biricik böcektir ve onları korumak için öldürdüğünde yanında taşır). Öbürlerinin aksine yedi parçadan oluşur, kuyrukla birlikte gösterişli 13 organlı bir beden, bu da onun İştar'ın Ay hesabının başında düşünüldüğünü gösteriyor. Zodyak kemerinde 8. ev olarak adlandırılan evi, Babilce'de tek anlamıyla "ölüm evi" olarak bilinen evi korur, kökenine göre "ölü-

mün ve yaşamın evi" ya da "değişimin evi" olmalıydı. Onun kapısından Güneş her gün girer ve çıkar, Gılgamış burada onun derinlerdeki yolunu, algılanabilenin öte tarafını izledi. Gerçek düşünür hiçbir şeyden korkup geri adım atmaz. Sorunlar tarafından birkaç hayvan aracılığıyla gösterilmiştir. Burada başka soruları yalnızca ortaya koymak istiyoruz: Akrep insanlar neden arayan kişiye karşı merhametliydi? Onun yüksek arzusunu sadece onu dönüşte (aptalca arzuların dünyasına geri dönüş) vazgeçirmek için mi kışkırtmak istediler? Sümerler akrebi neden batıya ama yer olarak Afrika'nın kuzey kısmına yerleştirdiler?

22. Sümerler çift saatlere göre hesap yapıyorlardı, çünkü yaklaşık her iki saatte Zodyak'ın yeni bir yıldız resmi doğu ufkunun üzerinde ortaya çıkıyordu.

23. Kaderin Bahçesi: Gılgamış Sabitu'nun bahçesine, kaderin ilk koruluğuna girmeye çalışıyor. Bu kader koruluğu en derin ruhsal gereksinimlerden ötürü ortaçağın birçok Madonna tasvirinde görülmektedir. Meryem'i kaderin tanrıçası, kaynağı ve yaşam ağacı olarak, melekleri yeryüzü ruhu (genom) olarak, güvercinleri havanın ruhu olarak buluyoruz. Sabitu ilk önce Gılgamış'a önem vermiyor, çünkü o yalnızca yeryüzünün yasalarını gözetmek zorunda. Kaderin onu açıkça reddetmesi karşısında Gılgamış hiçbir avuntu bulamıyor, yalnızca kayıkçı ona bir çıkış yolu gösteriyor.

24. Dans et, sevin – yaşlıların tek öğüdüdür. Gılgamış önceki sorunlu yaşamına geri dönecektir, çünkü yalnızca burada insanlar gerçekten mutludurlar. Ama bu akrebin kapısından girenler için artık mümkün değildir.

25. Kayıkçı – Babilcede Ur – Sanabi olarak adlandırılır. Ur – minin, sonsuzluğa karışan zamanın ilk şeklidir. Başkalarının günlük yaşamda algılanamayan dünyayla bağlantısını sağlar, bilinçli olanın öte tarafına, çok eski (yeni değil!) bilgilere ve figürlere de gizli bir yaşam sürmesi için götürür. Böylece geçmişin hiçbir zaman ölmediğini öğreniriz, görünürden uzaklaşsa bile. Kayıkçı efsanelerde ve masallarda insanlara çok yaşlı ama her zaman yardımsever bir adam olarak tasvir edilir. Psikolojik olarak gerçekten önemlidir.

Ur – minin Gılgamış'a Uruk'a kadar eşlik eder. Bilincin eşiğinde koruyucu olmasına karşın, acaba ataya geri dönüş bilgisi kaybolmamış mıdır?

26. Ut – napiştim – "çok akıllı olan" demektir. Başkalarına göre Xiusitros olarak da adlandırılır, bu da "yüksek zekalı "demektir. Bu ad bilgili bir atasının anısına verilmiştir. Alexander Polyhistos'a göre Abar – utu'nun bir oğlu idi ki onun oğlu 18 sutre önce(?) hüküm sürmüştü. 18 sutre= 18x3600= 64800 yıl. Su baskını Siwan'ın (Mayıs/Haziran) ortasında olmuştu – bu efsane benzer birçok tufan söylencesinin ilk örneğidir – bu söylenceler herhalde başka halkların da ortak olayları yaşamasından dolayı bilinçsizce ortaya çıkmış olabilir. Yalnızca yakın yaşayan halklarda dolaysız olarak birbirinden alma olayından söz edilebilir, Yahudiler ve Perslerde olduğu gibi.

27. Ölümün küçük kardeşi olarak uyku – genelde içsel bir değişiklik sürecini gösterir, burada Gılgamış'ta çaresizliğinin bir belirtisini gösteriyor, bunu da felsefi umutsuzluk durumu izliyor. Büyük ruhsal sıkıntı içindeyken bir kadın ona yaşam bitkisini öneriyor. Ölümsüz dişi burada yine kur-

tarıcı ilk güç olarak görünüyor, aynı zamanda erkeksi ruh durumunun içindeki kadınsı duyarlık olarak da görünüyor.

Uykunun önemine yapılan vurgu organik dünyada da karşılığını bulur. Doğada yaşayan insanın tersine kentli insan daima daha az uykuya gereksinim duyar – bu yüzden "daha çok zaman"ı vardır. Bu ne gibi olanaklar sunuyorsa!

28. Yaşam bitkisi ve yaşam suyu – insanın yeni becerilere ve amaçlara, kişisel ölümsüzlüğe ulaşmak için nasıl sihirli yollara başvuracağını gösteren simgelerdir.

Bireysel ölümsüzlük yeteneği bütün dünya düzenini tehdit ederdi, bu yüzden burada yılan bilinmeyen bir kaderin ilk simgesi olarak yaprakları alıp götürüyor. Balık ve yılan sık sık efsanelerde yer aldığından, burada Ea'nın ruhunun işbaşında olduğu görülüyor. Ea insanlar için kader, önceden gören, insanın yapabildiklerinin sınırlarını akıllıca çizendir – ancak insan bunu özellikle bir dostluk hizmeti olarak algılamaz. Öyle ki büyük şanslar insanı genelde sıyırıp geçer, aynen burada Gılgamış'ın elinde tuttuğu yaşam bitkisini çok derinlere düşürmesi gibi.

Banyo, Gılgamış'ın öte taraftaki dünyadan bir başkası olarak geldiğini gösterir. Çocukların vaftiz edildiği suda, bazı halklarda onun küçük bir tasviri vardır.

29a. Burada çok eski Ölüleri Rahatlatma Gelenekleri gösterilir. Atalara saygı bütün dinlerin başında yer alır. Önce atalara sunulan kurbanlardan daha sonra, tanrılara sunulan kurbanlar gelişti. Eskilerin düşüncesine göre, sakinleştirici bir şey öbür dünyada (ölüler diyarı) atalarının yitirdikleri yaşam ışığı için birlikte avunmalarını sağlayabilir. Bu-

gün de ölüler anılırken herhangi bir gürültü yapmak yasaktır, tabudur. Ne bir tekerlek, ne bir mil, ne de bir değirmen döndürülemez, çünkü bütün devridaimler onların huzurunu bozar. Gılgamış çok huzursuzdur, sanki başarıyla bu dünyanın içine giremeyecekmiş gibi.

29b. Ağız yıkama. – Eski kaynaklara göre Ea Tapınağını yöneten rahip özellikle şöyle niteleniyordu "ağzı temiz olan o" (bak. P. Jensen, Asuri ve Babil Mitleri, Berlin, 1900, Vl 1, S.492). Bununla şu ifade ediliyordu; kutsal suyla yıkanan rahibin ağzı ancak "arı" yani doğru sözler söyleyebilir Böyle gelenekler daha sonraki halklarda da görüldü. Bunu bizim kötü, kaba konuşmalar için "kirli ağız" sözünü kullandığımız atasözlerimizde de görebiliriz... "Ağzını temiz tutmak" ifadesi de eski doğruluk kavramlarının, dinsel olarak bilinçli yapılan temizlikle aynı zamana rastladığını gösteriyor. Ben burada bu eski ritüeli kullandığımda, Sumus'un öyküsünün derin gerçekliği özel bir anlam kazanır. Özellikle vurgulanması gereken, şimdiye dek çok az araştırılan İştar efsanesinden gelen ebedi ölüm ve kalımın bu eşitliği, eski Sümerlerin İnin efsanesinden ileri gelmiştir.

30. İştar ağlıyor – yapılamayan her şey için ve yaşayamadığı yaşam için. Öbür dünyaya gidişte örtüsünü açması çok anlamlıdır: asli öğelerde büyü gücü geçerli değildir, daha önce bazı mücevherlerin birinci sırada kullanıldığı gibi. Bu mücevherler bugün bizim yaşamın yasası olarak daha somut özetlediğimiz, çerçevesi belirli yaşam ilkelerinin geliştirilip kullanılmasında araçtılar. Var oluşun yedi yasası vardır, bunlar yedi kapıda çözülür ve asli öğelerin yanında güçlerini kaybederler. İştar'ın kaybettikleri:

1. Taç ile bilinç var oluş yasası

2. Kulak takıları ile düşünce *) düzenleme ve ekonomi yasası

3. Boyun zinciri ile arkadaşlık bağı en iyi olma yasası

Bunlar ideal var oluşun üç ilkesidir. Başka kayıplar da vardır:

4. Göğüs takıları ile güzelliğin gösterilmesi işlev yasası
5. Kemer ile sevgi gücüseçme yasası
6. Ellerde bilezik, becerme, başarmaen iyi olma yasası ayaklarda halhal ile
7. Koruyucu örtü ile koruma devam etme yasası

Bunlar dört maddesel ilkedir.

İştar'ın örtüsünü açmasının genelde sonbaharda ağaçların yapraklarını dökmesinden kaynaklandığını söylemek istediler, oysa ilk çağlar kendi felsefesi içinde bugün bizim algıladığımız kadar lirik değildi. Elbette her simgesel örnek belirsiz çerçevelenmiş görünümlerde kalamayacak kadar çok anlamlıydı. Simgelerinden her biri olağanüstü bir tutarlılıktadır, bugün insanın günümüz düşünce sistemleriyle açıklayamamayacağı kesinlikte.

————————————

*) Birçok eski halkta kulak düşüncenin yeri olarak görü-

lürdü, bu yüzden Marduk da dünyanın düşüncesi olarak çoğu kez özellikle büyük bir kulakla sunulmuştur – bu çok az dikkat edilen psikolojik bir gerçekliktir.

İştar'ın gidişi, onun olmadığı dünyanın ne kadar anlamsız ve düzensiz olduğunu gösteriyor. Onun yükselişinde yine başkalarına göre bir yasa gerçekleşiyor, küçük şeylerdeki büyük yaratılış örneğinin tekrarı. Önce yaşamın en önemli temelleri olarak dört maddesel yasa başlıyor: Süreklilik, hareket, sevgi. Son olarak üç ideal görünüm biçimine geçiş olarak güzelliğin yayılması: arkadaşlık, anımsama ve son olarak bütün doğa yasalarının en yüksek noktası olarak bireysel bilinç.*)

Böylece 4 tane maddesel ilke, 3 tane ideal ilke, sentez: gerçekleştirme, sayısı yedi (3+4), yine İştar'ın Ay yılı zamanından hesapladığı sayı. Ay da sürekli kendini gerçekleştirmeyi ve mükemmelleşmeyi işaret ediyor. İştar'ın gösterdiği gibi, değişmeyen tek şey değişimdir, yaşam var oldukça.

————————————

*) Gelişme yasalarının benzer ama belirsiz bir sembolii Musa'nın 1. kitabında bulunur. Musa 1: 1. karanlığın ayrılmasında süreklilik yasası; 2. yaratma yasası: su; 3. verimlilik yasası: bitkiler ve verimli ağaçlar; 4. gelişme yasası: daha aydınlık olan; 5. arkadaşlık yasası: hayvan sürüsü; 6. düzenleme yasası: insanlar; 7. mükemmelleşme yasası: ibadet, bilincin yüceliği.

31. Çalgıcı adam sanatçılığın ilk örneğidir. Kesinlikle bütün karanlıkları, kötülükleri, hastalıkları ortadan kaldırmak ya da yenmek için tanrılar tarafından gönderilmiştir, burada Asusu-namir'in kendisi, – ebedi olarak yerlerini terk edemeyecek olan – öbür dünya tanrılarını avutur ve eğlendirir. Çalgıcının adını çevirirsek "onun ışığı aydınlatır" anlamına gelir. Böylece derinliklerin şeytanları, ruhun cinleri, büyük sanat tarafından hep yeniden alt edilir. Sanatı sayesinde, İştar'ın kurtuluşuna yardım eder – müzik ve eros'un uyumu için güzel bir tasvir. Sanat iyi ve sağlıklı olduğunda her zaman yaşamı yaratanlara ve yaşama inananlara hizmet eder. Ama sanatçıların kendileri nadiren mutlu insanlardır, Ereskigal'in sözünü ettiği vatansızlık laneti onu eskiden olduğu gibi bugün de asla huzura erdirmez, çünkü onun yurdu soyunun gösterdiği gibi vatandaşı olduğu Dünya değildir. Sanatçılıktaki bütün trajedi bu lanette yatar, en büyük acıyı en büyük sanatçılar çeker, Goethe, Dante, Hölderlin, Tolstoy, Strindberg, Beethoven, Mozart ve benzerleri gibi.

Binlerce yıl önce olduğu gibi, bugün de bir gerçektir ki, bütün pasif, rahat durumlar her yaratıcılığı engeller. Sanatçının içinde değerlere karşıtlık yaşar, yaşam suyunu kendisi almaz, ama onu Gılgamış gibi görür ve önceden sezer.

Gılgamış ve Asusu–namir, düşünür ve sanatçı, tanrısal ilk nedene çok yakın yaşarlar ve bu yüzden Enkidu'dan ve Maşiana'dan ya da herhangi bir başka insandan daha çok acı çekerler.

32. Tapınak kızlarının dansı tamamen İştar'ın hizmetindeydi, ancak onların sevgisi kadın ve erkekten, soğuk, duygusuz bir hizmetti. Bahardaki büyük bayramlarda İştar'ın soyunması ve dönüşü, Tammuz – Dumuzi ile birleşmesine

kadar ibadet gösterisinin dönüm noktası olurdu. Sevginin anaerkil biçimlerinin işareti altında durduklarında bunun bugün ataerkil bakış açısı tarafından kavranılamayacağı açıktır ve birçok araştırmacı bu tür ibadet örneklerini disiplinsiz bulmuştur. Ama tam tersi bir durum da söz konusudur, o zamandan beri ulaşılamadıkları gibi, tanrısal takdislerin de temelini oluşturdular.

Efsanenin sonunda gösterdiği gibi, bu tür tapınmaların dış biçimini çember dansı oluşturur. Çember kendi içinde sürekli geriye gider, kendi çevresinde dönen zaman çarkının sürekli birbirini izleyen doğuş ve batışı gibi, ama bu çemberde barışçıl, dostane, bereketli yaşam sevinçle ortadan kaldırılır. Her ilkbaharda bu döngü yeniden başlar, bu yüzden bugün bu zamanlarda hâlâ çemberin içinde kızlar dans ederler, tapınak kızlarının bütün uygarlığın başında yaptığı ve atalarımızın Fasnet geleneklerinde görüldüğü gibi – ancak bugün sevginin kutsallığını yitirmiş olması farkıyla.

33. Yaşamın farkında olma. Öyküyü bilinçli olarak İştar efsanesiyle bitirdim, çünkü orijinal metindeki Gılgamış söylencesinin sonu görünür biçimde eksikti. İştar'la kahramanın huzursuzluğu biraz yatışıyor, bir sevgi anlamında değil, vade gününde Hintlilerin çileci vazgeçişleri anlamında da değil, tersine yaşamın farkında olma anlamında, bu neredeyse modern gibi gelebilir bize. İştar'ın olduğu yerde, ölüler dirilir ve hastalar iyileşir – bu yaşamın aralıksız süren ilk gücüdür. Ruhsal anlamda da hiçbir gücün kaybolmadığını söyleyen enerji yasası geçerlidir. Gılgamış bunu yaşamın büyük yasası olarak Sumu aracılığıyla yaşıyor, bir zamanlar uzaklaşsa da, kendi kişisel var oluşunu korumak için

buluyor bu yasayı. Gılgamış kendini aşıyor. Benmerkezci öznel dünyanın nesnel dünyadan ayrılması böylece zorlu mücadelelerle ilk kez başarılıyordu. İştar'la ölüm yaşamın zıddı olmaktan daha fazla bir şey olarak görünmüyor, tersine bir geçiş olarak görünüyor. Onun kaçınılmazlığı yaşamı herhangi bir biçimdeki durgunluktan korumak ve yaratıcı kılmak için gereklidir. Bu yüzden Gılgamış mutluluğu şimdi bütünlüğün sağlanmasında yaşamın yedi büyük yasasının yerine getirilmesi işinde arıyor, 7. yasayla başlayarak.

Yaşamın yasaları Gılgamış'ın aradığı ölümsüzlüğü bulmasına izin vermese de, o bu yüzden kendini gerçekleştirme yasasını buldu. Bu nedenle Gılgamış ilk zamanların Faust'u oldu. Goethe'nin Faust'u bilmek ister, "Dünya'nın derinlerinde ne var," yaşamın bilgisine ulaşma dürtüsü Sümerli Faust'u harekete geçiriyor, ölümden duyulan ilk korkunun uyandırdığı bir dürtü. Ama ikisi de hiçbir korku ve düşünce yüzünden girilmesi yasak olana doğru yol almaktan, annelere giden yoldan, bütün var oluşun ilk öğelerine giden yoldan geri adım atmadılar. Ölümsüz–dişi burada yatıştırıcı, kurtarıcı, sürekli ileri götüren bir öğe gibi – yalnızca bir kadın değil, kadınsı, dişi değil dişimsi, kendisi anne değil, tersine anne gibi olanlar, insanlığı ilk korkudan, ilk suçtan ve ilk ürpermeden ilk esenliğe götürürler. Ancak bu önceden olduğu gibi bugün de yaşamın binlerce biçimi içinde görülür.

Resim 1. Sümerli

Resim 1 ve 2 halktan kişileri gösteriyor. Resim 1'de tipik Sümer başlığı görülüyor. Bu insan tipi komşu ve sonraki halklardan tamamen ayrılıyor, belki de en erken zamanlarda göçen biriydi. Yoksa başka halkları bugün hâlâ bilinmeyen bir biçimde dölleyip öldü mü? Bilim buna geçerli bir yanıt bulabilmiş değil. (resim 1. Guthe, İncil Sözlüğü, Tübingen 1903, Resim 2. Leon Heuzey, *Decouvert en Chaldée,* Paris, 1902)

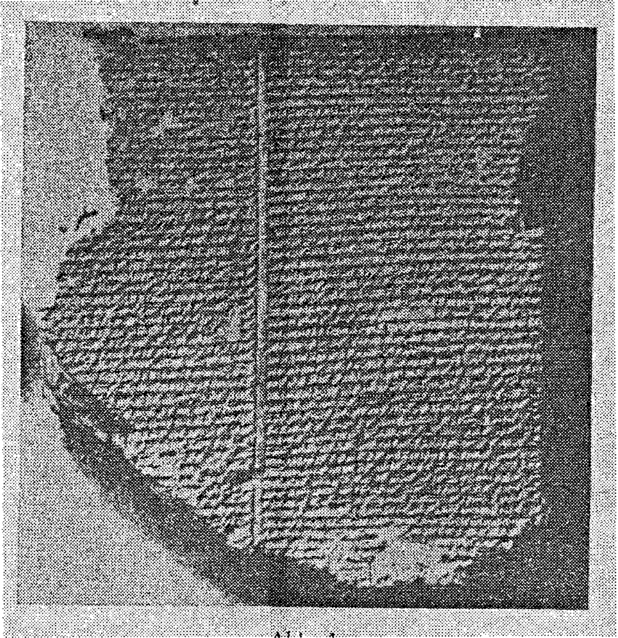

Resim 2. Sümerli Kadın

Resim 3.

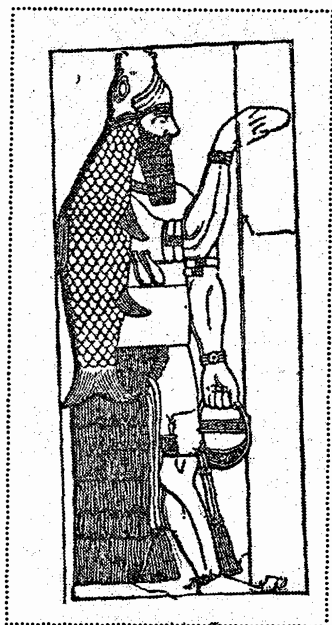
Bir Asurlu kafası. Asurlular mirasçıydılar ve yüksek Sümer kültürünün aktarıcısı oldular. (Benzinger, İbrani Arkeolojisi, Tübingen, 1907)

Resim 4 .

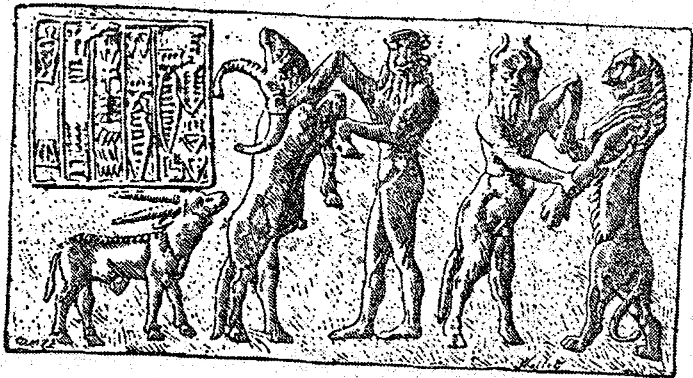
Oniki tabletli Destanın kırık bir parçası, Ninova'da bulundu (bugün Kucunjik).

Yukarıdaki parça tufan söylencesinin bir parçası.(Lehmann–Petersen, Resimli Dünya Tarihi, Berlin 1928 dolayları)

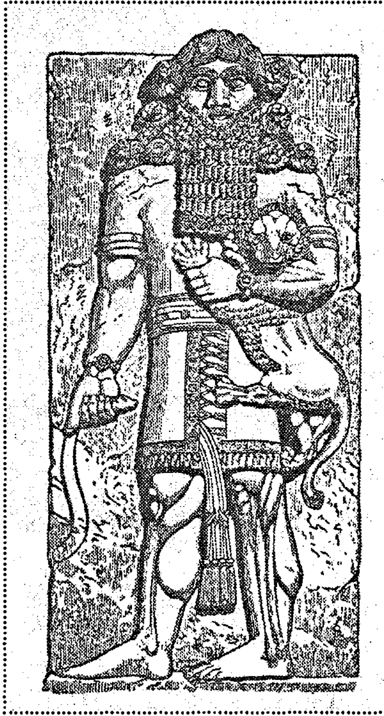
Resim 5.

Ea (Oannes olarak) bir çam kozalağı ile ağaçları döllerken görülüyor. Jerimias, Doğu'nun ışığında eski Ahit, Leipzig,1906)

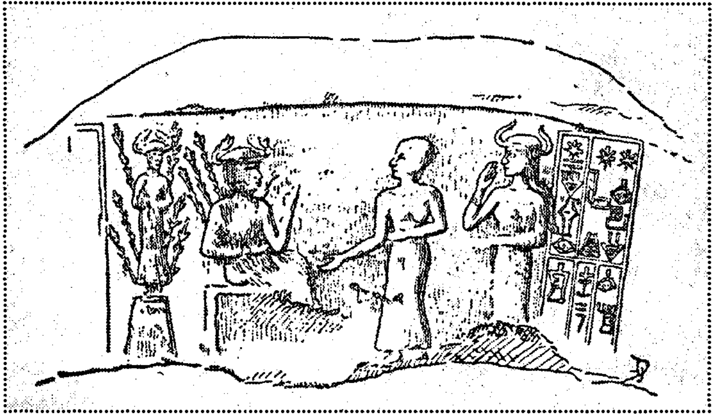
Resim 6.

Gılgamış ve Enkidu (doğada yaşayan insan olarak gösterilmiş) boğa'yı ve aslanı öldürüyorlar. (King, Babil dini ve mitolojisi, Londra, 1899)

Resim 7.

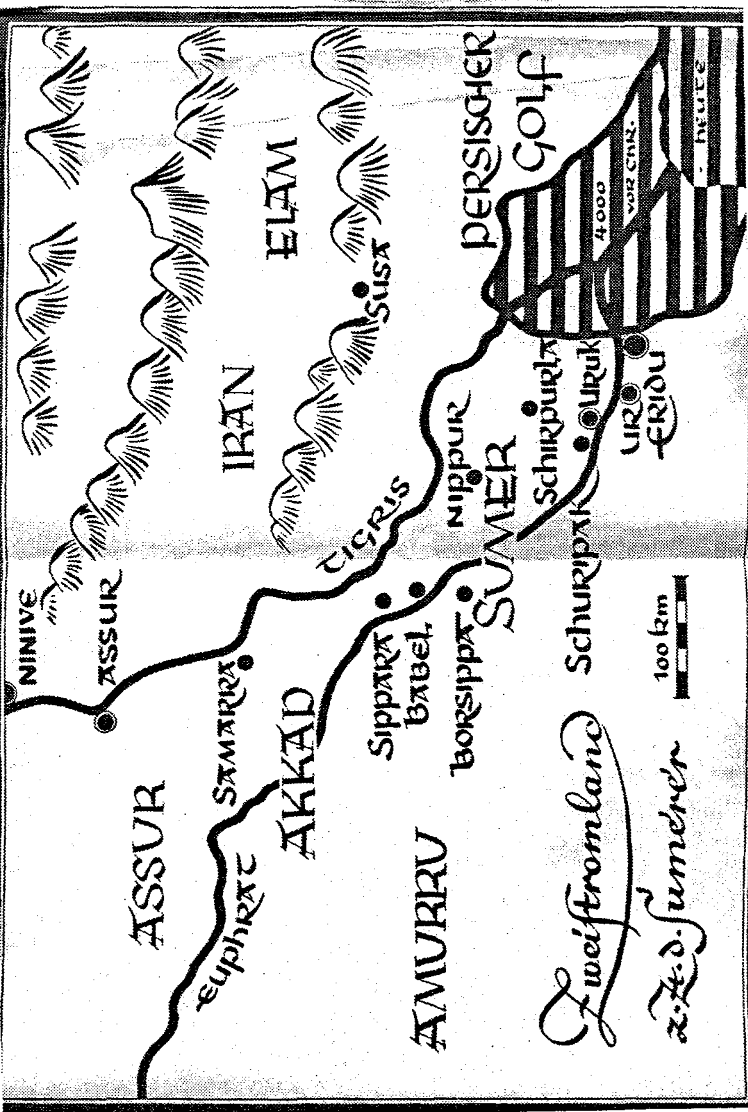
Gılgamış, Sümer kültürünün başlangıcında efsanevi rahip kral, şekilli saçı sakalıyla, tahta bumerangı ve aslanıyla, Ninova'dan daha geç zamanlarda bir kopya. (Guthe, adı geçen eseri, S. 473)

Resim 8

İştar, her bir omzundan üç dal çiçeklenmiş, arkasında tanrıça heykeli, önünde bir iman sahibi, onu da tapınma mimiği içinde, bir tanrı hizmetkarı izliyor. (Eduard Meyer, Sümerler – Bilimler akademisi, Berlin, 1906).

BİTTİ

ASSUR
AKKAD
AMURRU
SUMER
IRAN
ELAM
PERSISCHER GOLF
NINIVE
ASSUR
SAMARRA
SIPPARA
BABEL
BORSIPPA
NIPPUR
SCHURIPPAK
SCHIRPURLA
URUK
UR
ERIDU
SUSA
TIGRIS
EUPHRAT
4000 vor Chr.
heute
100 km
Zweistromland
z. Z. d. Sumerer

Harita

DİZİN

A

B

Ç

D

E

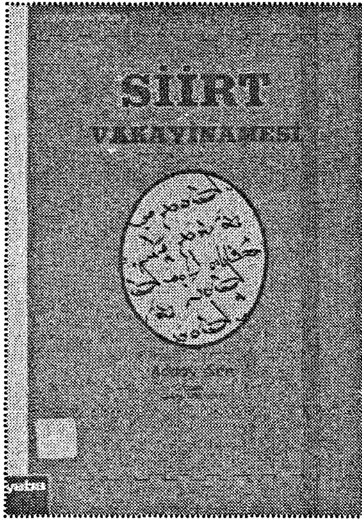
F – G

H

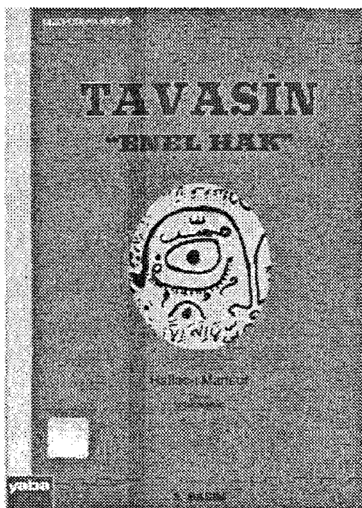
İ

K

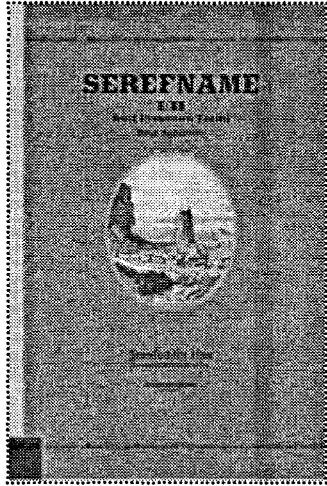
L – M

SİİRT VAKAYİNAMESİ
Yazan: Adday Şer
2. bs.

TAVASİN "Enel Hak"
Yazan: Hallac-ı Mansur
5. bs.

ŞEREFNAME
Şerafeddin Han
Ek notlar, açıklamalar: François Bernard Charmoy
(5 Cilt halinde)

MEZOPOTAMYA KİTAPLIĞI
21 kitap +DEVAM EDİYOR!...